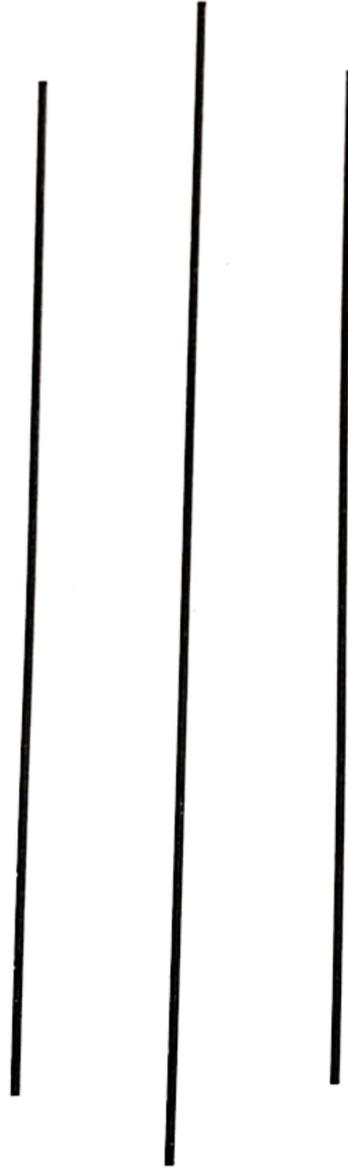

मंगलसेन नगरपालिका अछाम

१० वर्षे

नगर शिक्षा योजना

सम्पादक : जगतबहादुर रावल
सम्पादक मण्डल : जगत बहादुर रावल
दिपेन्द्र विष्ट
अनुप नेपाली
तुलसी नाथ
बृकेश बोगटी
धन बहादुर के.सी.
प्रकाशक : मंगलसेन नगरपालिका शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा
पुस्तकको नाम : नगर शिक्षा योजना
प्रथम संस्करण : २०७८
प्रकाशन मिति : २०७८ माघ
प्रकाशन प्रति : १८०
सर्वाधिकार : मंगलसेन नगरपालिका
ई-मेल : mmunicipalityachham@gmail.com
फोन नं. : ०९७-६२०१३८
वेबसाइट : www.mangalsenmun.gov.np
कम्प्युटर टाईप : नन्दराज ढुंगाना
मुद्रण : थापा कम्प्युटर इन्टरप्राईजेज
मंगलसेन, अछाम
ई-मेल : ktinthapa@gmail.com
फोन नं. : ०९७-६२०२३५

मन्तव्य

नेपालमा लोकतान्त्रिक गणतन्त्र शासन व्यवस्था लागु भएसंगै देशको शासन प्रणाली संघीय संरचना अनुरूप तीन तहको सरकार क्रियाशील रहेको छ । तीन तहको सरकारमा शिक्षा प्रशासन तथा व्यवस्थापनको कार्यहरु विभाजन गरिएको छ ।

नेपालको संविधानले सहकार्य, समन्वय तथा सह-अस्तित्वको सिद्धान्त अनुरूप संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबिचको अधिकार तथा जिम्मेवारीको परिकल्पना गरेको छ जसअनुरूप संविधानको अनुसुची ८ मा माध्यमिक तहको शिक्षाको अधिकार स्थानीय तहको

अधिकार भित्र राखेको छ। यसै गरी संविधानको अनुसुची ९ मा उल्लेखित संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारको साझा सूचिमा शिक्षा, खेलकुद तथा पत्रपत्रिका उल्लेख भएबाट शिक्षा सबै तहका सरकारहरुको साझा अधिकारको विषय रहेको स्पष्ट हुन आउँदछ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ को (ज)मा आधारभूत तथा माध्यमिक तहको २३ वटा अधिकार स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रभित्र पर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ।

संविधानले प्रदत्त गरेको अधिकारलाई व्यावहारिक रूपमा कार्यान्वयन गर्नका साथै मंगलसेन नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच एवं रणनीतिहरुलाई कार्यान्वयन गर्न, नेपाल सरकारले लिएको लक्ष्य "समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली" को साझा राष्ट्रिय पूरा गर्ने दीर्घकालीन सोच, पन्ध्रौं योजनाका राष्ट्रिय लक्ष्य र संविधानले प्रदान गरेको मौलिक हकलाई कार्यान्वयन गर्न तथा जनतालाई गुणस्तरीय, समावेशी तथा अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा प्रदान गर्न यो शिक्षा योजना तयार गरिएको हो ।

यस योजनालाई व्यवहारिक, यथार्थपरक तथा अपनत्वका लागि समावेशी पद्धतिद्वारा निर्माण गरिएको हो । यस नगरपालिकाका शैक्षिक मुद्दा, चुनौती तथा अवसरहरुको पहिचान गरी प्राथमिकीकरण गर्नका लागि जनप्रतिनिधि, शिक्षा समिति, संघसंस्था, विद्यालयहरुसंग अन्तरक्रिया, छलफल, सुझाव तथा पृष्ठपोषण लिएको थियो । स्थानीय तहमा जननिर्वाचित भईसके पश्चात यो पहिलो शिक्षा योजना रहको छ। सिमित स्रोत साधानका बावजुद यो योजना तयार गर्नका लागि अहोरात्र खटिनु हुने शिक्षा योजना निर्माण कार्यदलका संयोजक तथा पदाधिकारी तथा सरोकारवालाहरुलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु। साथै यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि नगरपालिका प्रतिबद्ध रहेको प्रतिबद्धता रहेको जानकारी गराउन चाहन्छु।

२०७८, माघ

.....
पदम बहादुर बोहरा
नगर प्रमुख

मन्तव्य

शिक्षाले व्यक्तित्व विकास गर्नका लागि अहम् भूमिक खेल्दछ। साथै समाज तथा राष्ट्र निर्माण उल्लेखनीय भूमिक खेल्दछ। स्थानीय तह जनताको सबैभन्दा नजिकको सरकार भएको हुँदा जनताको प्रत्यक्ष जीवन निर्वाहको क्षेत्रमा काम गर्नुपर्दछ। नेपालको संविधान २०७२ ले शिक्षालाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरी माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य तथा निःशुल्क हुने व्यवस्था गरेको छ। यसैगरी माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाको अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको हुँदा सबै व्यक्तिहरूलाई निःशुल्क तथा गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्नु स्थानीय तहको प्रमुख जिम्मेवारी हो। शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्य प्राप्त गर्नका साथै यस मंगलसेन नगरपालिकाकाले शिक्षा क्षेत्रको सुधार गर्न, शिक्षा क्षेत्रको आमूल परिवर्तन गर्न लिईएको उद्देश्य, रणनीतिहरूलाई सार्थक कार्यान्वयन गर्नका लागि यस शिक्षा योजनाको निर्माण गरिएको हो ।

यस योजनाले यस नगरपालिकाको समग्र शैक्षिक सुधारमा महत्वपुण योगदान पुऱ्याउने अपेक्षा मैले लिएको छु। यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि नगरपालिकाको प्रयासले मात्र सम्भव नहुन सक्दछ यसकारण योजना कार्यान्वयन गर्नका लागि सबै सरोकारवालाहरूको साथ सहयोगको अपेक्षा गरिएको छ।

अन्त्यमा यस योजना निर्माणमा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग तथा योगदान गर्नु हुने सम्पूर्णमा हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु।

२०७८, माघ

.....

सरिता उपाध्याय
नगर उपप्रमुख

मन्तव्य

सुदूरपश्चिम प्रदेश अछाम जिल्ला मंगलसेन नगरपालिकाको लागि द्रुततर शिक्षाको उन्नति र विकासको लागि तयार पारिएको प्रस्तुत नगर शिक्षा योजनाले मुलुकमा भएको राजनैतिक परिवर्तन पछि नेपालको संविधानमा शिक्षाको सन्दर्भमा बोलिएको तथा लेखिएको अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षाको मूल मर्मलाई समेट्ने प्रयास गरिएको छ । नेपालको संविधान, संघीय शिक्षा ऐन, नगर शिक्षा ऐन एवं केन्द्रियस्तरमा भएका आयोगहरूका प्रतिवेदन र नगर गुरूयोजनालाई समेत आधार लिइएको छ ।

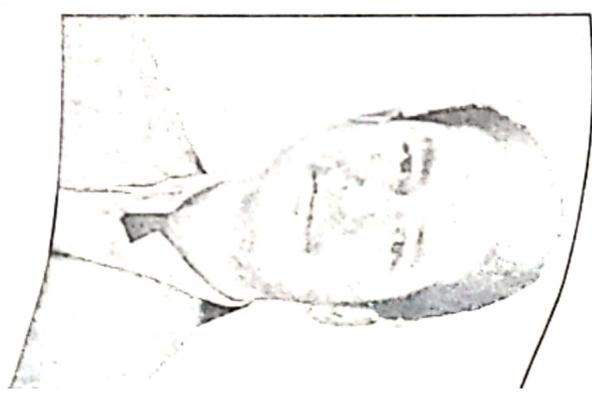
वदलंदो परिवर्तन तथा परिस्थितिलाई मध्य नजर गर्दै शिक्षामा समयानुकूल परिवर्तन गर्न जरूरी छ भनि विद्यालय तहको संरचनामा भएको परिवर्तन एवं आन्तरिक सुशासन, सुधार एवं दक्षतामा अभिवृद्धि गरी गुणात्मक परिवर्तनका कार्यक्रमहरू ल्याइएका छन् । नगर शिक्षाको सन्दर्भमा प्रारम्भिक बालविकास कार्यक्रम, आधारभूत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षामा प्राविधिक तथा व्यवसायिक र अनौपचारिक शिक्षालाई जिवनपर्यन्त एवं सीपमूलक तथा प्रविधिमैत्री बनाउने गरी यो जना तय गरिएको छ । सबैका लागि शिक्षा कार्यक्रमको पहिलो कम्पनेन्टमा प्रारम्भिक बालविकास कार्यक्रम सामुदायिक विद्यालयहरूबाट र समुदायमा आधारित बालविकास कन्द्रका सहयोगी कार्यकर्ताबाट समेत प्रारम्भिक बाल शिक्षा दिने कार्य भएको छ । सो बाहेक ४ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरूलाई पनि संस्थागत विद्यालयहरूले प्रि नर्सरी, नर्सरी, एल.के.जी. र यु.के.जी. समेतका कक्षाहरू सञ्चालन गरी मन्टेस्वरी तथा तालिम प्राप्त शिक्षक साथ सहयोगी कार्यकर्ता बाल शिक्षकहरूबाट समेत बालविकास केन्द्र सञ्चालन गरी बालबालिकाहरूलाई कक्षा एकमा भर्ना गर्न गराउन सकेमा शिक्षाको जग अझ बलियो हुनेछ ।

निःशुल्क तथा अनिवार्य गरिएको आधारभूत शिक्षालाई अझ बढी व्यवस्थित गरी तथ्य र तथ्याङ्कको आधारमा ५ वर्षभित्र सबै उमेरका बालबालिकालाई आधारभूत शिक्षाको पहुँचमा बृद्धि गरी गुणस्तरीयताको प्रतिष्पर्धामा लैजान सक्ने गरी मैत्रीपूर्ण बालसिकाई, विषयगत शिक्षकको व्यवस्थापन, परीक्षा तथा मूल्याङ्कनमा सुधार गर्ने कार्यक्रमहरू तय गरिएका छन् । आधारभूत तहको अन्त्यमा लिइने परीक्षाको स्तरलाई सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयको मूल्याङ्कन समानस्तरमा लैजाने प्रयास गरिएको छ । हाल रहे को प्राविधिकधारलाई समेत भएसम्म व्यवसायमूलक बनाई सीपयुक्त शिक्षाको व्यवस्थापन गरी निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा प्राप्त गर्न सक्ने तथा रोजगारीका अवसरहरूमा समायोजन हुने गरी शैक्षिक सुधारका कार्यक्रमहरू समावेस गरिएका छन्, आधारभूत विद्यालयको स्तरोन्नती गरी आवश्यकता अनुरूप साधारण, प्राविधिक, व्यवसायिक र सिपमूलक शिक्षा दिन सक्ने सूचना र प्राविधिको समेत विकास गर्ने कार्यक्रम यो जनाले समेट्न खोजेको छ ।

खकेन्द्र बहादुर सोडारी
नि. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
मंगलसेन नगरपालिका, अछाम

मन्तव्य

नेपालको संविधानले माध्यमिक तहको शिक्षाको व्यवस्थापन, कार्यान्वयन तथा नियमन गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छ साथै स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले पनि शिक्षाका २३ वटा अधिकार स्थानीय तहको क्षेत्रअधिकार भित्र पर्ने व्यवस्था गरेको छ। संविधान तथा ऐनले प्रदान गरेका शिक्षाका अधिकारलाई व्यावहारिक कार्यान्वयन गर्नका लागि यस नगरपालिकाकाले विभिन्न ऐन, नियम तथा नीति तयार योजना निर्माणलाई प्राथमिकताका साथ अगाडी बढाई रहेको छ। फलस्वरूप यो शिक्षा योजना पनि निर्माण गरिएको हो।

नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच, उद्देश्य तथा रणनीतिहरु कार्यान्वयन गर्नका लागि ठोस योजना हुन जरुरी हुन्छ र उक्त दीर्घकालीन सोच, उद्देश्य तथा रणनीतिहरु कार्यान्वयन गर्नका लागि मंगलको नगरपालिकाले शिक्षा क्षेत्रको १० वर्ष योजना निर्माण गरेको हो।

यस योजनाले अबको १० वर्ष भित्र शिक्षा क्षेत्रमा अपेक्षा गरिएको परिवर्तनलाई के कसरी प्राप्त गर्न सकिन्छ भन्ने स्पष्ट रूपमा लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीतिहरु, कार्यनीतिहरु, अपेक्षित उपलब्धी तथा आवश्यक स्रोतको पहिचान गरिएको छ जसले गर्दा नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्र बार्षिक कार्यक्रम, बजेट तथा योजना निर्माणमा यसले दिशानिर्देश गर्नुका साथै विकास साझेदारीहरूसंग समन्वयात्मक तरिकाले काम सहजीकरण गर्ने अपेक्षा लिएको छ।

अन्त्यमा

यस १० वर्ष शिक्षा योजना प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भई सबै जनतालाई माध्यमिक तहको शिक्षामा सहज पहुँच भई गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गरी यस नगरपालिकालाई शैक्षिक हबको रूपमा स्थापति गर्न सकोस् भन्ने कम्ना गर्दछु र योजना निर्माणमा योगदान पुऱ्याउनुहुने सबै निकाय प्र कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु। योजनालाई सुरु देखि अन्त्य सम्म बनाउनमा सहयोग गर्नुहुने राष्ट्रिय प्रारम्भिक कक्षा पढाई कार्यक्रमका जिल्ला संयोजक अनुप नेपाली ज्यूलाई विशेष धन्यवाद दि चाहान्छु ।

२०७८, माघ

.....

जगतबहादुर रावल
शिक्षा अधिकृत

कार्यकारिणी सारांश

शिक्षा देश विकासको मेरुदण्ड हो। वर्तमान समयमा देश संघीय प्रणालीमा गइसकेको अवस्थामा शिक्षा क्षेत्र पनि संघीयता सँगै कार्यान्वयनमा रहेको छ। स्थानीय तहलाई हाल आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाको अधिकार प्रदान गरिएको छ। स्थानीय तहलाई हाल स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले जम्मा २३ वटा अधिकारहरु प्रदान गरेको छ। सो अधिकारहरूलाई हाल स्थानीय तहले कार्यान्वयन गरिरहेको अवस्था छ। उक्त अधिकारहरु कार्यान्वयन गर्नको लागि स्थानीय तह अन्तर्गत शिक्षा हेर्ने महाशाखा वा शाखाको स्थापना गरिएको छ।

मानव जीवन निर्वाह गर्न सचेत प्रस्तिपधी तथा दक्ष जनशक्ती उत्पादन गरी समाज र देशको विकास गर्नका लागि शिक्षाको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ। समाज र राष्ट्रको दिगो, शान्ती सुशासन, विकास तथा समृद्धिका लागि शिक्षाले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ। यस कारण शिक्षालाई आधुनिक प्रविधि मैत्री, वैज्ञानिक, प्रस्तिपधी, व्यवसायिक तथा जीवन उपयोगी बनाउनु अपरीहार्य छ।

नेपालमा केही दशकदेखि शिक्षा क्षेत्रमा सुधारोन्मुख स्थिति देखिएता पनि वालवालिकाको गुणात्मक शिक्षा तथा सिकाई उपलब्धीमा अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न सिकिएको छैन। अझै पनि कमजोर आर्थिक अवस्था तथा अपाङ्गता भएका वालवालिकाहरूलाई विद्यालयको पहुँचमा ल्याउन सिकिएको छैन। यस कारण मंगलसेन नगरपालिकाले कमजोर आर्थिक अवस्था भएका, अपाङ्गता भएका र अन्य सवै खाले वालवालिकहरूलाई विद्यालयको पहुँचमा ल्याई गुणस्तरीय तथा समतामूलक शिक्षा प्रदान गर्दै, वालवालिकाको कक्षा छोड्ने र कक्षा दोहोर्याउने दरलाई न्यूनिकरण गरी उनीहरूको सिकाई उपलब्धी वृद्धि गर्ने, तह पुरा गर्ने दरमा वृद्धि गरी समग्र नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्थामा सुधार गर्दै जिल्लाको शिक्षा क्षेत्रमा अग्रणी नगरपालिका बनाउने उद्देश्यका साथ यो शिक्षा योजना तयार गरिएको हो।

संविधान प्रदत्त मौलिक हक अधिकारको प्रयोग तथा कार्यान्वय गर्दै जनताको सबैभन्दा नजिकको सरकारको हैसियतले सवै नागरिकलाई समतामूलक, गुणस्तरीय तथा प्रस्तिपधी शिक्षा प्रदान गर्नु सरकारको दायित्व हुन आउछ। नेपालको संविधान २०७२ अनुसार देश सायिगणतन्त्रात्मक राज्य व्यवस्थामा प्रवेश गरिसकेपछि हाम्रो देशमा तीन तहको सरकार क्रियाशिल रहेका छन्। यी तीनै तहको सरकारको जिम्मेवारीमा शिक्षा क्षेत्रका अधिकारहरु बौडफाँड गरिएका छन्। संविधानको अनुसूची ५ मा सधीयसरकारको क्षेत्रभिन्न पर्ने अधिकारका बारेमा उल्लेख गरिएको छ भने अनुसूची ६ मा प्रदेश सरकारको अधिकारको सूची उल्लेख गरेको छ। संविधानको अनुसूची ७ मा संघ र प्रदेशले प्रयोग गर्ने संयुक्त अधिकारका सूचि समेटिएका छन्। संविधानको अनुसूची ८ मा २२ वटा विषय समेटी स्थानीय तहको अधिकारको सूची उल्लेख गरिएको छ। संविधानको अनुसूची ९ मा उल्लेखित संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहको साझा अधिकारको विषयमा उल्लेख गरेको छ जसमा साझा सूचीको रूपमा शिक्षा खेल्कुंद तथा पत्रपत्रिका उल्लेख रहेको छ भने शिक्षा सवै तहका सरकारको साझा अधिकारको रूपमा

रहेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा शिक्षा सम्बन्धीस्थानीय सरकारका २३ वटा अधिकार सूचिकृत गरिएको छ । सोही अनुरूप स्थानीय सरकारहरूले आफ्नो क्षेत्रको शैक्षिक अवस्थालाई सुधार गर्न आ-आफ्नो तहमा शैक्षिक योजनाहरू निर्माण गरि शिक्षा क्षेत्रलाई व्यवस्थित गर्ने प्रयत्न गरिरहेको पाइन्छ ।

अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा ऐन, २०७५ तथा यस सम्बन्धि नियमावली २०७६, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६ तथा बालबालिका ऐन पनि कार्यान्वयनमा आईरहेका छन् । यी सबै ऐनले संविधानले प्रत्याभूत गरेको शिक्षाको मौलिक हकलाई कार्यान्वयन गर्न सहजीकरण गरेको छ ।

यसै गरी नेपाल सरकारले दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयन गर्न सहमति जनाएको अवस्था रहेको छ । उक्त दिगो विकासका १७ वटा लक्ष्यहरू निर्धारण गरेको र लक्ष्य नं.४ शिक्षा सां सम्बन्धित छ । चौथो उद्देश्यमा सबैका लागि समावेशी तथा समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता तथा आजीवन सिकाईका अवसरहरूमा प्रोत्साहित गर्ने उद्देश्य राखेको छ । नेपाल सरकारले २५ वर्षे दीर्घकालीन दृष्टिकोण सहित पन्ध्रौं योजना २०७७-२०८७तयारी गरी शिक्षाको विकासका लागि नीतिगत प्राथमिकता उल्लेख गरेको छ ।

यी माथि उल्लेखित संवैधानिक अधिकार, नीति नियम तथा योजनाको कार्यान्वयन गरी सर्वे वालबालिका तथा व्यक्तिलाई समतामूलक, समावेशी, गुणात्मक तथा जीवनपर्यन्त शिक्षाको सुनिश्चितता गर्न तथा हाल कार्यान्वयनमा रहेको विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमको अवधि २०७८ असारमा मात्र रहेको छ र गाउँ तथा नगरपालिकामा पनि शिक्षाको समग्र विकासका लागि शिक्षा क्षेत्रको योजना हाल सम्म बनी नसकेको हुँदा यस नगरपालिकाले २०७८ देखि २०८७ सम्मको १० वर्षे नगर शिक्षा योजना निर्माण गरेको हो ।

यस योजनाले देहायको दिर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य लिएकोछ ।

दीर्घकालीन सोच

विज्ञान, प्रविधि तथा व्यवसायिक शिक्षाको माध्यमबाट समतामूलक समाजको विकास गरी नगरलाई सुखी, समृद्ध र सुशिक्षित बनाउन योगदान गर्ने ।

लक्ष्य

एकादशौ शताब्दीको आवश्यकतालाई सम्बोधन तथा अवसरको रूपमा उपयोग गर्न सक्ने नेपाली मूल्य मान्यता प्रति सचेत, समता र समावेशीतालाई आत्मसाथ गर्दै कला, प्रविधि, सीपयुक्त र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार गर्ने।

प्रमुख उद्देश्यहरु:

यस योजनाको समग्र उद्देश्य गुणस्तरीय विद्यालय शिक्षा प्राप्तिको अधिकारका रूपमा स्थापित गरी सबैका लागि सहज पहुँच, सहभागिता र निरन्तरताको सुनिश्चितता सहित समता र समावेशिता प्रवर्धन गर्ने रहेको छ। यी समग्र उद्देश्यहरुको विस्तृतीकरण गरी यस योजनाका निम्नलिखित उद्देश्यहरु निर्धारण गरिएको छ।

१. सबै बालवालिकाहरुको लागि गुणस्तरीय शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्नु।
२. अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षामा पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरि गुणस्तर अभिवृद्धि गर्नु।
३. पुर्व प्रारम्भिक तथा आधारभूत तहको सबै बालवालिकाको शिक्षामा पहुँच तथा गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चित गर्नु।
४. माध्यमिक तहको शिक्षा निःशुल्क गरी सबै बालवालिकाको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चितता गर्नु।
५. स्थानीय परिवेश, संस्कृति, परम्परा अनुरूप स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी स्थानीय पाठ्यक्रम लागू गर्नु।
६. सबै विद्यालयमा सबै किसिमको विभेद, दुर्व्यहार, भयमुक्तबालमैत्री तथा अपांग मैत्री वातावरणको सुनिश्चितता गर्नु।
७. औपचारीक शिक्षाबाट वञ्चित बालवालिका, युवा, प्रौढलाई अनौपचारीक तथा वैकल्पिक शिक्षाको माध्यमद्वारा शिक्षाको मूलधारमा ल्याई पहुँच र अवसरको सुनिश्चित गर्नु।
८. नेतृत्वविकास, व्यवस्थापन, सुशासन तथा पारदर्शिता कायम गरी विद्यालयमा सरोकारवालाहरुको सहभागिता बढाउनु।
९. आपतकालिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा बालवालिकाको शिक्षाको अधिकार सुनिश्चित गर्नु।
१०. नगरपालिका भित्रका सम्पूर्ण शिक्षकहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्न आवश्यक तालिम प्रदान गर्नु।
११. विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर सुधार गर्न विद्यालय सुपरिवेक्षणमा जोड दिनु।
१२. विशेष शिक्षाको आवश्यकता भएका बालवालिकाको पहिचान गरी उनिहरुको आवश्यकता अनुसार शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्नु।

१३. समुदाय स्तरमा बालबालिकाको पढाईको वातावरण सिर्जनाका लागि अभिभावक तय
समुदायको क्षमता विकासमा जोड दिनु।

१४. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्ने जनशक्ति उत्पादन गर्नु।

उल्लिखित दिर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्यहरूलाई पुरा गर्नका लागि विभिन्न रणनीति कार्यनीति र मुख्य क्रियालापहरू समेत प्रस्तावित गरेको छ। यो शिक्षा योजना १० वर्षे भएकाले पहिलो ५ वर्षको खर्च अनुमान र कार्ययोजना समेत यस योजनाले समेटेको छ। यस योजनामा समावेशी शिक्षालाई अन्तरविषयक सवालका रूपमा समावेश गरिएको छ भने मुख्य विषयगत क्षेत्रको रूपमा निम्न विषयहरूलाई छुट्टाछुट्टै रूपमा त्यसका रणनीति, कार्यनीति, मुख्य क्रियाकलाप, अपेक्षित उपलब्धीहरू सहित चर्चा गरिएको छ।

१. बालविकास र शिक्षा
२. आधारभूत शिक्षा
३. माध्यमिक शिक्षा
४. प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा
५. अनौपचारिक, जीवनपर्यन्त, परम्परागत र खुला शिक्षा
६. शैक्षिक सुशासन, प्रशासन र जनशक्ति व्यवस्थापन
७. स्वस्थ तथा सुरक्षित विद्यालय

शिक्षा योजनाको अन्तिम खण्डमा वित्तीय व्यवस्थापनका रणनीतिहरू उल्लेख गरिएको छ। जसमा मुख्यतया बहुक्षेत्र साझेदारी, स्रोतको न्योचित वितरण, स्रोतको उचित प्रयोग र व्यवस्थापनमा जोड दिईएको छ। समग्रमा यस शिक्षा योजनाले नेपालको संविधानमा भएका शिक्षा सम्बन्धी प्रावधान, २५ वर्षे राष्ट्रिय दीर्घकालीन सोच, राष्ट्रिय शिक्षा नीति र राष्ट्रिय विज्ञान प्रविधि तथा नवप्रवर्तन नीति, सामुदायिक विद्यालय सबलीकरण दशक (२०७६-२०८५) का लागि सम्बोधन गर्नुपर्ने विषयहरू, १५ वर्षे दिगो विकास लक्ष्य, पन्ध्रौँ आवधिक योजनाका लक्ष्यहरू र हालै कोभिड-१९ ले पारेको प्रभावलाई समेत सम्बोधन गर्ने अपेक्षा गरिएको छ।

विषयसूची

परिच्छेद-१: परिचय.....	१
१.१ पृष्ठभूमि	१
१.१.१ अवधारणा.....	१
१.१.२ सन्दर्भ.....	५
१.१.३ शिक्षा क्षेत्रको वर्तमान क्षेत्र गत अवस्था विश्लेषण.....	६
१.१.४ विद्यालय शिक्षाका मुख्य क्षेत्रका मुख्य चुनौतीहरु.....	९
१.१.५ शिक्षाका क्षेत्रका मुख्य अवसरहरु.....	१०
१.१.६ योजना निर्माण प्रक्रिया.....	११
परिच्छेद-२: नयाँ शिक्षा क्षेत्र योजना.....	१३
२.१ सन्दर्भ र औचित्य:.....	१३
२.२ दूरदृष्टि, लक्ष्य, ध्येय, उद्देश्य, रणनीति.....	१४
२.२.१ दूरदृष्टि:.....	१४
२.२.२ लक्ष्य:.....	१४
२.२.३ ध्येय:.....	१४
२.२.४ उद्देश्यहरु:.....	१४
२.२.५ रणनीतिहरु:.....	१५
२.३ प्रमुख उपलब्धी तथा सुचकहरु.....	१७
परिच्छेद-३: शिक्षा क्षेत्रका उप-क्षेत्रहरु.....	१९
३.१ प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा	१९
३.१.१ परिचय:.....	१९
३.१.२ वर्तमान अवस्था	२०
३.१.३ लक्ष्य:.....	२०
३.१.४ उद्देश्यहरु:.....	२१
३.१.५ रणनीति तथा कार्यानितिहरु:.....	२१
३.१.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य.....	२३
३.२ आधारभूत शिक्षा	२८
३.२.१ परिचय:.....	२८
३.२.२ वर्तमान अवस्था:	२८
३.२.३ लक्ष्य.....	३२

३.२.४ उद्देश्यहरुः.....	३२
३.२.५ रणनीति तथा कार्यनितिहरुः.....	३२
३.२.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य.....	३५
३.३ माध्यमिक शिक्षा.....	६२
३.३.१ परिचय.....	६२
३.३.२ वर्तमान अवस्थाः.....	६२
३.३.३ लक्ष्यः.....	६३
३.३.४ उद्देश्यहरुः.....	६४
३.३.५ रणनीतितथा कार्यनितिहरुः.....	६४
३.३.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य.....	६६
३.४ प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा.....	५२
३.४.१ परिचय.....	५२
३.४.२ वर्तमान अवस्था.....	५३
३.४.३ लक्ष्य.....	५३
३.४.४ उद्देश्यः.....	५३
३.४.५ रणनीती र कार्यनितिहरु.....	५३
३.४.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य.....	५४
३.५ पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक.....	५७
३.५.१ परिचय.....	५७
३.५.२ वर्तमान अवस्था.....	५७
३.५.३ उद्देश्यहरुः.....	५७
३.५.४ रणनीतितथा कार्यनितिहरुः.....	५८
३.५.५ उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य.....	५९
३.६ शिक्षक व्यवस्थापन.....	५९
३.६.१ परिचय.....	५९
३.६.२ वर्तमान अवस्था.....	६१
३.६.३ उद्देश्यहरुः.....	६१
३.६.४ रणनीतितथा कार्यनितिहरुः.....	६१
३.६.५ उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य.....	६२
३.७ शिक्षामा सूचना तथा संचार प्रविधि.....	६३
३.७.१ परिचय.....	६६
	६६

३.७.२ वर्तमान अवस्था:	६६
३.७.३ उद्देश्यहर	६७
३.७.४ रणनीति तथा कार्यानितिहर:	६७
३.७.५ उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	६८
३.८ विद्यालय नेतृत्व विकास तथा शुसासन	७०
३.८.१ परिचय	७०
३.८.२ वर्तमान अवस्था	७०
३.८.४ रणनीतितथा कार्यानितिहर:	७१
३.८.५ उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य	७३
३.९ स्वास्थ्य खानेपानी तथा स्वच्छता.....	७३
३.९.१ परिचय	७३
३.९.२ वर्तमान अवस्था	७३
३.९.३ उद्देश्यहर	७४
३.९.४ रणनीतितथा कार्यानितिहर:	७४
३.९.५ उपलब्धी, नतिजा, क्रियाकलाप र लक्ष्य	७५
३.१० आपतकालिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा.....	७७
३.१०.१ परिचय.....	७७
३.१०.२ वर्तमान अवस्था	७७
३.१०.३ उद्देश्यहर.....	७७
३.१०.४ रणनीति तथा कार्यानितिहर:.....	७७
३.१०.५ उपलब्धी, नतिजा , प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य.....	७८
परिच्छेद: ४ कार्यान्वयन अनुगमन तथा मुल्याडकन समन्वय र सहजीकरण	८१
४.१ परिचय	८१
४.२ उद्देश्यहर	८१
४.३ रणनीतितथा कार्यानितिहर:	८१
परिच्छेद ५ लगानी तथा स्रोत व्वस्थापन.....	८३
५.१ परिचय	८३
५.२ अनुसूचीहर.....	८४

परिच्छेद-१: परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

१.१.१ अवधारणा

बालवालिकाहस्ताई गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गरी सभ्य तथा सुसंस्कृत समाजको विकास गर्न आजको आवश्यकता हो छ। नेपालको संविधान, २०७२ ले पनि सघीय गणतन्त्रात्मक व्यवस्था सहित तीन तहको संरचना (संघ, प्रदेश र स्थानीय तह) रहने भनि उल्लेख गरेको छ। संविधानको अनुसूचि-८ ले स्थानीय तहलाई आधारभुत र माध्यमिक शिक्षा सम्बन्धि अधिकार उल्लेख गरेको छ। नेपालको संविधान, २०७२ तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा उल्लेखित स्थानीय तहलाई प्रदान गरीएका २३ अधिकार मध्ये शिक्षा सम्बन्धी अधिकारहरूलाई कार्यान्वयन गरी सम्पूर्ण बालवालिकाहस्ताई गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्न योजनावद्ध तरिकाबाट अधि बढ्नु वर्तमान समयको आवश्यकता हो।

मंगलसेन नगरपालिकामा विगत देखिको शैक्षिक अनुभवले शिक्षक, विद्यार्थी, व्यवस्थापन र गुणस्तरका पक्षमा समस्याहर देखाएको छ। ति समस्या भएका क्षेत्रमा रहेका विविध समस्याहरू पहिचान गर्ने, समाधान गर्ने, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६ बमोजिम कार्य गर्दै दिगो विकास लक्ष्य नं. ४ मा उल्लेख भएको सर्वैका लागि समावेशी र समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता तथा आजीवन सिकाईका अवसरमा प्रोत्साहित गर्न नेपाल सरकारले तय गरेको लक्ष्यमा हतेमालो गर्दै ३ वटै तहको विचमा हुनुपर्ने समन्वय, सहअस्तित्व र सहकार्यको नारालाई कार्यान्वयन गर्नु यस योजनाको प्रमुख उद्देश्य हो।

विद्यालय शिक्षा सर्वैको चिन्ता र चासोको विषय बनेको छ। नेपाल सरकारले गुणस्तरीय शिक्षाको विकासका लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरू समेत गरेको। युनेस्कोद्वारा दक्षिण कोरियाको इन्चोनमा आयोजना गरेको विश्व शिक्षा मञ्च, २०१५ को इन्चोन घोषणामा समेत नेपालले प्रतिबद्धता जाहेर गरेको, नेपालको संविधान, २०७२ मा रहेको शिक्षाको मौलिक हक कार्यान्वयन गर्न, समय समयमा देखा पर्ने गरेका महामारीहरू, प्रकोप तथा आपत विपतबाट उत्पन्न हुने जोखिम न्युनिकरण गर्न सक्षम उत्थानशिल शिक्षा पद्धतिको विकास गर्न नगरस्तरीय योजना निर्माण गर्नु आवश्यक देखिन्छ। उल्लेखित सन्दर्भहरू तथा राज्यको विकेन्द्रिकरण तथा पुर्नसंरचनाको अवधारणा अनुसार यस नगरपालिकालाई एउटा नमुना शैक्षिक नगरीको रूपमा विकास गर्नु साथै गुणस्तरीय विद्यालय शिक्षा प्रदान गर्ने उद्देश्यहरूमा समेत केन्द्रित रही दश वर्षे शिक्षा योजना (२०७८-२०८७) तयार गरीएको छ।

संयुक्त राष्ट्रसंघीय बाल अधिकार महासन्धि

संयुक्त राष्ट्रसंघको महासभाबाट सन् १९८९ नोभेम्बर २० तारिखका दिन महासन्धि घोषणा भए अनुसार महासन्धिको धारा २८ मा शिक्षा प्राप्त गर्ने बालवालिकाको अधिकार, कम्तीमा प्राथमिक

शिक्षा अनिवार्य र नि
बालवालिकाको व्यर्था
मान्वास्थ्य, शिक्षा न
उल्लेख गरेको छ।

दिगो विकासका लक्ष
सन् २०३० सम्म
लक्ष्यहरू निर्धारण र
सम्बन्धी दिगो विकस
तथा समानतामा अ
कुराको उल्लेख गरे
विद्यालय क्षेत्र विक

नेपाल सरकारले नि
सुधारका निमित्त वि
धियो। यस योज
सकारात्मक प्रयास
२०७३ साउन दर्
सात वर्षे विद्यालय
२०७३ साउन दर्
कार्य योजना तथा
राष्ट्रका रूपमा स्
सहभागिता मूलक
गरी वि.सं. २०७
रूपान्तरणको लक्ष
साविकका उपल
२००१-२०१५)
र विद्यालय क्षेत्र
प्रमुख मार्गदर्शक
उद्देश्यहरूलाई
विकास कार्यक
उत्थानशीलता र
बनाइएको छ।

शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क गराउने दायीत्व उल्लेख गरीएको छ। यसै गरी धारा २९ मा शिक्षा वालवालिकाको व्यक्तित्व र बौद्धिक क्षमताको विकास तर्फ निर्देशित हुनु पर्ने तथा धारा ३२ मास्वास्थ्य, शिक्षा र विकासमा हानी पुग्ने प्रकारले काममा लगाएर वालश्रम गर्न नहुने कुरा उल्लेख गरेको छ।

दिगो विकासका लक्ष्यहरू (२०३०)

सन् २०३० सम्म विश्वमा निश्चित लक्ष्य हासिल गर्नका लागि जम्मा १७ वटा दिगो विकासका लक्ष्यहरू निर्धारण गरेकोछ। यी लक्ष्यहरू मध्ये लक्ष्य न. ४ मा दिगो विकासको लक्ष्यले शिक्षा सम्बन्धी दिगो विकासको लक्ष्य राखेको छ। जसमा सन् २०३० सम्ममा सर्वैका लागि समावेशी तथा समानतामा आधारित गुणस्तरीय शिक्षाका साथै जीवनपर्यन्त सिकाइको सुनिश्चितता गर्ने कुराको उल्लेख गरेकोछ, जसमा नेपालले पनि प्रतिबद्धता जनाएको छ।

विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम

नेपाल सरकारले विद्यालय शिक्षामा सर्वैको समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्नुका साथै गुणस्तर सुधारका निमित्त विगतमा सात वर्षे विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना (SSRP) कार्यान्वयनमा ल्याएको थियो। यस योजनावाट प्राप्त उपलब्धीलाई संस्थागत गर्न र विद्यालय शिक्षाका विविध सकारात्मक प्रयासहरूलाई निरन्तरता दिन तथा शिक्षाका नवीन कार्यक्रमहरूको प्रस्ताव सहित २०७३ साउन देखि २०८० असार मसान्त (सन्२०१६ जुलाई देखि २०२३ जुलाई) सम्मको सात वर्षे विद्यालय क्षेत्र विकास योजना (SSDP) निर्माण गरीएकोछ। यो जनाको प्रथम पाँच वर्ष २०७३ साउन देखि २०७८ असार (सन् २०१६ देखि २०२१) सम्मका लागि स्रोत सहितको कार्य योजना तयार गरीएको छ। वि.सं. २०७९ (सन् २०२२) सम्ममा नेपाललाई विकासशील राष्ट्रका रूपमा स्तरोन्नति गर्ने राष्ट्रिय दूरदृष्टिलेलाई आत्मसात गर्दै शिक्षा मन्त्रालयको नेतृत्वमा सहभागिता मूलक पद्धतिबाट यस योजनाको तर्जुमा गरीएको हो। दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गरी वि.सं. २०८७ (सन्२०३०) सम्ममा नेपाललाई मध्यम आय भएको मुलुकको स्तरमा रूपान्तरणको लक्ष्य हाँसिल गर्ने महत्वपूर्ण साधनका रूपमा पनि यस योजनालाई हेरिएको छ। साविकका उपलब्धी, सिकिएका पाठहरू तथा सर्वैका लागि शिक्षाको राष्ट्रिय कार्ययोजना सन् २००१-२०१५) अन्तर्गत सञ्चालन गरीएका सर्वैका लागि शिक्षा कार्यक्रम (सन्२००४-२००९) र विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम (सन्२००९-२०१६) का एकीकृत कार्यसूचीहरू यस योजनाका प्रमुख मार्गदर्शक हुन्। विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम अन्तर्गत दुरदृष्टि, लक्ष्य, उद्देश्य र ती उद्देश्यहरूलाई प्राप्त गर्नको लागि रणनीतिक योजनाहरू तयार गरीएका छन्। विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमका उद्देश्यहरूमा समता, गुणस्तर, सक्षमता, सुशासन तथा व्यवस्थापन र उत्थानशीलता राखिएको छ भने यसको प्राप्तीको लागि दश ओटा रणनीतिक योजनाहरू पनि बनाइएकोछ।

३. उच्च शिक्षालाई सहज, गुणस्तरीय र पहुँच योग्य बनाई क्रमशः निःशुल्क बनाउँदै लैजाने।

४. नागरिकको व्यक्तित्व विकासका लागि सामुदायिक सूचना केन्द्र र पुस्तकालयको स्थापना र पर्वर्द्धन गर्ने नेपालको संविधान (२०७२) को अनुसूची ८ मा आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाको व्यवस्था र अनुसूचि ९ को संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारको साझा सूचीमा (२) शिक्षा, खेलकुद र पत्रपत्रिका सम्बन्धी व्यवस्था गरीएको छ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ३ को दफा ११ मा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्तर्गत (ज) मा आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा सम्बन्धी व्यवस्था तपसील अनुसार उल्लेख गरीएको छ।

१. प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, अभिभावक शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, खुला तथा वैकल्पिक निरन्तर सिकाइ, सामुदायिक सिकाइ र विशेष शिक्षा सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजनातर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्यांकन र नियमन,
२. सामुदायिक, संस्थागत, गुठी र सहकारी विद्यालय स्थापना, अनुमति, सञ्चालन, व्यवस्थापन र नियमन,
३. प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको योजना तर्जुमा, सञ्चालन, अनुमति, अनुगमन, मूल्यांकन र नियमन,
४. मातृभाषामा शिक्षा दिने विद्यालयको अनुमति, अनुगमन तथा नियमन,
५. गाभिएका वा बन्द गरीएका विद्यालयहरूको सम्पत्ति व्यवस्थापन,
६. गाउँ तथा नगर शिक्षा समिति गठन तथा व्यवस्थापन,
७. विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन तथा व्यवस्थापन,
८. विद्यालयको नामाकरण,
९. सामुदायिक विद्यालयको जग्गाको स्वामित्व, सम्पत्तिको अभिलेख, संरक्षण र व्यवस्थापन,
१०. विद्यालयको गुणस्तर अभिवृद्धि तथा पाठ्य सामग्रीको वितरण,
११. सामुदायिक विद्यालयको शिक्षक तथा कर्मचारीको दरबन्दी मिलान,
१२. विद्यालयको नक्सांकन, अनुमति, स्वीकृति, समायोजन तथा नियमन,
१३. सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिक पूर्वाधार निर्माण, मर्मत सम्भार, सञ्चालन र व्यवस्थापन,
१४. आधारभूत तहकोपरीक्षा सञ्चालन, अनुगमन तथा व्यवस्थापन,
१५. विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धीको परीक्षण र व्यवस्थापन,
१६. निःशुल्क शिक्षा, विद्यार्थी प्रोत्साहन तथा छात्रवृत्तिको व्यवस्थापन,
१७. ट्युसन, कोचिङ जस्ता विद्यालय बाहिर हुने अड्यापन सेवाको अनुमति तथा नियमन,
१८. स्थानीय स्तरको शैक्षिक ज्ञान, सीप र प्राविधिको संरक्षण, प्रवर्द्धन र स्तरीकरण,

१९. स्थानीय पुस्तकालय र वाचनालयको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन,

२०. माध्यमिक तह सम्मको शैक्षिक कार्यक्रमको समन्वय र नियमन,

२१. सामुदायिक विद्यालयलाई दिने अनुदान तथा सोको बजेट व्यवस्थापन, विद्यालयको व्ययको लेखा अनुशासन कायम, अनुगमन र नियमन,

२२. शिक्षण सिकाइ, शिक्षक र कर्मचारीको तालिम तथा क्षमता विकास,

२३. अतिरिक्त शैक्षिक क्रियाकलाप सञ्चालन

नगरपालिकालाई ११

सिफारिश आयोगको २

वटा स्थानिय तह घो

नगरपालिकामा पुनः २

वटा वडामा विभाज

८१°२६'२५"पूर्वी देश

देखि अधिकतम ३३

मिटरको उचाईमा रहे

रुमलबजार नगरपा

नगरपालिका, बात्री

नगरपालिका र ढव

वर्ग कि.मि. रहेको

ख. जनसंख्या विव

वे.सं. २०६८ स

रहेको थियो भने

मंगलसेन नगरपा

अनुसार मंगलसे

१८७२१ (४९

नगरपालिकाको

१.१.३ शिक्षा

केही दशक य

वमोजिकुल भर्नादर,

अनुस

भर्नादर

कुल भर्नादर

११४.७ र

७७.१ र

क. साक्षर

मंगलसेन

यस नगर

मुनीका

सय ५०

त्यसताका मंगल

रहेकोमा

अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा सम्बन्धी ऐन, २०७५

अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐन, २०७५मा तपशिलका व्यवस्थाहरू गरिएको छ।

परिच्छेद २ शिक्षामा नागरिकको पहुँच र राज्यको दायित्व अन्तर्गत

दफा ३. शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार,

दफा ४. शिक्षा प्रदान गर्ने राज्यको दायित्व हुने

दफा ५. नागरिकको कतव्यको व्यवस्था,

परिच्छेद ३ अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा अन्तर्गत

दफा ६. अनिवार्य शिक्षा प्रदान गर्नु पर्ने,

दफा ७. बालबालिका भर्ना गराउनु पर्ने,

दफा ८. पायक पर्ने विद्यालयबाट शिक्षा प्राप्त गर्नु पर्ने, र

दफा ९. भर्ना गर्न इन्कार गर्न नहुने।

राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६

नेपाल सरकारले मिति २०७६ कार्तिक १८ गते नेपालको राष्ट्रिय शिक्षा नीति स्वीकृत

जारी गरेको छ। यो नीतिमा दूरदृष्टि, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, नीति र कार्यनीति उल्लेख गरीएको छ।

छ। यसमा ५५ ओटा नीतिहरू विस्तृतरूपमा उल्लेख गरी संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकारकेही दशक य

जिम्मेवारी पनि तोकिएको छ। यसले समेटेका केही मुख्य मुख्य प्रावधानहरू देहाय वमोजिकुल भर्नादर,

छन्। उक्त नीतिमा "शिक्षित, सभ्य, स्वस्थ र सक्षम जनशक्ति; सामाजिक न्याय, रुपान्तरण तथ्याङ्क अनुस

समृद्धि"को दूरदृष्टि र सबै तहको शिक्षालाई प्रतिस्पर्धी, प्रविधि मैत्री, रोजगार मूलक र उत्पादकुल भर्नादर

मुखी बनाई देशको आवश्यकता अनुरूपको मानव संशाधन विकास गर्ने लक्ष्य राखिएको छ। कुल भर्नादर

१.१.२ सन्दर्भ

क. मंगलसेन नगरपालिकाको परिचय:

नेपालको सुदूरपश्चिम प्रदेशको अछाम जिल्लाको सदरमुकाममा अवस्थित मंगलसेन नगरपालिका साक्षर

मुलुकमा संघीयता स्थापना संगै वि.सं. २०७१ साल वैशाख २५ गतेको नेपाल सङ्घ मंगलसेन

मन्त्रिपरिषदको निर्णयबाट अछाम जिल्लाको सदरमुकाम समेत रहेको साविकका मंगलसेन, यस नगर

वलीगाउँ, कुन्तीवण्डाली र जनालीवण्डाली गा.वि.स.हरू मिलाएर मंगलसेन नगरपालिका घोषणा मुनीका

गरे अनुसार २०७१ साल जेठ ४ गते विधिवत रूपमा स्थापना भएको हो। त्यसताका मंगलसेन

५ | नगर शिक्षा योजना २०७८-२०८८

नगरपालिकालाई ११ वटा वडामा विभाजित गरिएको थियो। स्थानीय तह निर्धारण तथा निर्धारण आयोगको २०७३ सालको सिफारिशका आधारमा नेपाल सरकारले देशभरी ७५३ वटा स्थानीय तह घोषणा गर्दा अछाम जिल्लामा १० वटा स्थानीय तहहरू मध्ये मंगलसेन नगरपालिकामा पुनः साविकका बस्ती कालागाउँ र बान्नातोली गा.वि.स.लाई समावेश गरी १४ वटा वडामा विभाजन गरिएको छ। मंगलसेन नगरपालिका २९°७'४८" उत्तरी अक्षांस र ८१°२६'२५" पूर्वी देशान्तरमा फैलिएको छ। समुन्द्री सतहको न्यूनतम ५४० मिटरको उचाई देखि अधिकतम ३३०० मिटरसम्मको उचाईमा रहेको यस नगरपालिकाको कार्यालय १३६२ मिटरको उचाईमा रहेको छ। मंगलसेन नगरपालिकाको सिमाना पूर्वमा रामारोशन गाउँपालिका र कमलबजार नगरपालिका, पश्चिममा डोटी जिल्लाको बोगटान गाउँपालिका, उत्तरमा साँफेबगर नगरपालिका, बान्नीगढी जयगढ गाउँपालिका र चौरपाटी गाउँपालिका तथा दक्षिणमा कमलबजार नगरपालिका र ढकारी गाउँपालिका छन्। मंगलसेन नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल २२०.१४ वर्ग कि.मि. रहेको छ।

ख. जनसंख्या विवरणको अवस्था:

वि.सं. २०६८ सालको जनगणना अनुसार मंगलसेन नगरपालिकाको कुल घरधुरी संख्या ६६९८ रहेको थियो भने २०७४ सालमा ५४४८ घरधुरी रहेको छ। जनगणना २०६८ अनुसार मंगलसेन नगरपालिकाको कुल जनसंख्या ३२९६९ थियो भने भरखरै गरेको घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार मंगलसेन नगरपालिकाको जनसंख्या ३७४९६ रहेको छ। कुल जनसंख्या मध्ये महिला १८७२१ (४९.९३ प्रतिशत) र पुरुष १८७७५ (५०.०७ प्रतिशत) रहेका छन्। यस नगरपालिकाको साक्षरता ९७ प्रतिशत रहेको छ।

१.१.३ शिक्षा क्षेत्रको वर्तमान क्षेत्र गत अवस्था विश्लेषण

केही दशक यता शिक्षाको विस्तार तथा शैक्षिक सुधार उल्लेखनिय रहेको छ। बालबालिकाको कुल भर्नादर, खुद भर्नादर तथा साक्षरता दर उत्साहजनक रहेको छ। वि.सं. २०७७ सालको तथ्याङ्क अनुसार प्रारम्भिक बालविकासमा कुल भर्नादर ८५.८ रहको छन। त्यसैगरी कक्षाको १ कुल भर्नादर १६०.६ र खुद भर्नादर ९८.८ रहेको छ। त्यसै गरी कक्षा १ देखि ५ सम्मको कुल भर्नादर १२६.६, खुद भर्ना दर ९७.४ रहेको छ, कक्षा १ देखि ८ सम्मको कुल भर्नादर ११४.७ र खुद भर्नादर ९८.९ रहेको छ। त्यसै गरी माध्यमिक तह(९-१२) कुल भर्नादर ७७.१ र खुद भर्नादर ४४.१ रहेको छ।

ग. साक्षरताको समग्र अवस्था

मंगलसेन नगरपालिकाका १४ वटै वडाको कुल घरधुरी संख्या ५ हजार ४ सय ८१ रहेको छ। यस नगरपालिकाको जम्मा जनसंख्या ३६ हजार ९ सय ७९ रहको छ। नगरमा १५ वर्ष मुनीका बालिका ६ हजार ७ सय ८५ र बालक ६ हजार ७ सय ७२ गरि जम्मा १३ हजार ५ सय ५७ रहका छन। १५ वर्षभन्दा माथिको साक्षर जनसंख्या जम्मा २० हजार ७ सय हेकोमा सामान्य लेखपढ जान्ने ११ हजार १ सय ७५ जना, कक्षा ५ उत्तीर्ण गरेका ५ हजार

९ सय ४९ जना र कक्षा ८ उतीर्ण गरेका ३ हजार ७२ गरि जम्मा १३ हजार ५ सय ५ जना बालबालिकाहरु रहेका छन्। १५ वर्षभन्दा माथिको साक्षर जनसंख्या जम्मा २० हजार ९ सय रहेकोमा सामान्य लेखपढ जात्रे ११ हजार १ सय ७५ जना, कक्षा ५ उतीर्ण गरेका १ हजार ९ सय ४९ जना र कक्षा ८ उतीर्ण गरेका ३ हजार ५ सय ९६ रहेका छन्।

ख. छात्र छात्राहरुको विवरणको अवस्था:

यस नगरपालिकाभित्र रहेका जम्मा ४९ वटा सामुदायिक विद्यालयहरु, ७ वटा संस्थागत विद्यालयहरु, ६० वटा सामुदायिक बालविकास केन्द्रहरु, ७ वटा संस्थागत बालविकास केन्द्रहरु ५ वटा सामुदायिक सिकाई केन्द्रहरु रहेका छन्। २ वटा प्राविधिक शिक्षालय र २ कम्प्युटरहरु रहेका छन्। जसको विवरण देहायवमोजिम छ।

कक्षा	सामुदायिक विद्यालयको विद्यार्थी संख्या			संस्थागत विद्यालयको विद्यार्थी संख्या			कुल जम्मा
	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	
बाल विकास	४४४	४३१	८७५	२५६	१८३	४३९	१३१४
कक्षा १	६६२	६८१	१३४३	१०७	५५	१६२	१५०५
कक्षा २	४८१	५८३	१०६४	९५	५२	१४७	१२११
कक्षा ३	४३१	४९३	९२४	८६	४६	१३२	१०५६
कक्षा ४	३३६	४३४	७७०	७६	३९	११५	८८५
कक्षा ५	३४७	४५६	८०३	७६	३५	१११	९१४
कक्षा ६	३९२	४३७	८२९	५५	१७	७२	९०१
कक्षा ७	३४४	३७२	७१६	३४	२२	५६	७८२
कक्षा ८	३८३	४३४	८१७	१५	६	२१	८५३
कक्षा ९	३३९	४०२	७४१				७४१
कक्षा १०	२७४	३५१	६२५				६२५
कक्षा ११	१४२	१९३	३३५				३३५
कक्षा १२	११६	१३८	२५४				२५४
जम्मा	४६९१	५४०५	१००९६	८००	४५५	१२५५	११३५१

ग. शैक्षिक संस्थाहरूको विवरण

मंगलसेन नगरपालिका अन्तर्गत रहेका विद्यालयहरूको संख्यात्मक विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ।

तह	कक्षा	सामुदायिक	संस्थागत	जम्मा	कैफियत
बाल विकास		६०	७	७	न.पा.बाट अनुमति प्राप्त १
आधारभूत तह	कक्षा १ देखि ३	१३	०	१३	
	कक्षा १ देखि ५	२२	०	२२	
	कक्षा १ देखि ८	३	०	१७	
	जम्मा	३८	०	५३	
माध्यमिक तह	कक्षा १ देखि १०	७	०	७	
	कक्षा १ देखि १२	४	०	४	
	कक्षा ११देखि १२	१	०	१	
	जम्मा	१२	०	१२	
जम्मा विद्यालय		५०		५०	
उच्च शिक्षा	स्नातक	१	०	१	
	स्नातक र स्नातकोत्तर	१	०	१	
प्राविधिक शिक्षा	कक्षा ९ देखि १२ सम्म	१	०	१	
	Pre Diploma र Diploma	१	०	१	
सामुदायिक सिकाई केन्द्र		५	०	५	

घ. शिक्षाक्षेत्रको व्यवस्थापन

मंगलसेन नगरपालिकाले शिक्षाको गुणस्तर सुधार गर्न विभिन्न कार्यक्रम संचालन गर्दै आईरहेको छ। विद्यालयको भौतिक संरचना निर्माण तथा अन्तरिक तथा बाह्य वातावरण सृष्टि गर्दै बालबालिकाको सिकाइ स्तर वृद्धि गर्न तथा समग्र नगरपालिकाको शैक्षिक सुधारका लागि प्रयत्न गरिरहेको छ।

अपूग शिक्षकको व्यवस्थापन

यस नगरपालिकामा शिक्षक दरबन्दी पर्याप्त नभएका कारण एकै शिक्षकले धेरै कक्षा संचालन गर्नुपर्ने अवस्था रहेको थियो। जसका कारण बालबालिकाको प्रत्यक्ष पठनपाठनमा प्रभाव पारेको र गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्नमा कठिनाई उत्पन्न भएको देखिन्छ। यसकारण यस नगरपालिकाले

स्थानीय अपुग शिक्षक पदपूर्ति गर्न नगरपालिकाको दरबन्दी विवरण प्रक्रियालाई समायोजन गरी विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा दरबन्दी पूर्णवितरण गरी शिक्षण सिकाइ प्रक्रियालाई अप प्रभावकारी र व्यवस्थित गर्ने कार्यमा तिव्रता दिई शिक्षकहरूको आवश्यकतन पूर्ति गर्दै आण्डरहेको छ।

शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि

शिक्षकहरूको शिक्षण कौशलमा अप प्रभावकारीता ल्याउन क्षमता अभिवृद्धि गर्ने कार्यमा कर्म भएमा कक्षाकोटाको शिक्षण सिकाइ प्रभावकारी हुँदैन त्यसको प्रत्यक्ष असर गुणस्तरीय शिक्षा आर्जन गर्ने कुरामा पर्ने देखिन्छ र समयानुसार नयाँ प्रविधि आण्डरहेको अवस्थामा त्यस्ता प्रविधि शिक्षकको क्षमता विकास गरी शिक्षण क्रियाकलापमा गुणस्तर कायम गर्ने कुरालाई श्रान्तमयान गर्दै यस नगरपालिकाले सबै शिक्षकलाई पेशागत क्षमता विकास सम्बन्धि तालिम संशालन गर्दै आण्डरहेको छ।

गरिव तथा जेहेन्दार बालबालिकाको शिक्षाका लागि छात्रवृत्ति तथा शैक्षिक समग्री सहयोग कोही पनि बालबालिकाको आर्थिक अभाव तथा शैक्षिक सामग्रीको कमीले गर्दा विद्यालय तहको शिक्षाबाट वञ्चित हुने अवस्था सिर्जना नहोस भन्ने हेतुले यस नगरपालिकाले हरेक वर्ष गरीब तथा जेहेन्दार बालबालिकालाई छात्रवृत्ति तथा शैक्षिक सामग्री सहयोग गरिरहेको छ। उक्त सहयोगले गरीब तथा जेहेन्दार बालबालिकाको शिक्षामा निरन्तरता भएको देखिन्छ।

उत्कृष्ट शिक्षक, विद्यालय, बालविकासलाई पुरस्कारको व्यवस्था

बालविकास तथा अप हैसला तथा नमुना तथा राम्रो काम गर्नका लागि उत्प्रेरणा मिलास भनी यस नगरपालिकाले उत्कृष्ट बालविकासलाई रु.१००००। उपलब्ध गराउँदै आण्डरहेको छ।

१.१.४ विद्यालय शिक्षाका मुख्य क्षेत्रका मुख्य चुनौतीहरू

- सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्न प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रको समायोजन तथा पुनर्वितरण गरि मापदण्ड अनुसार संशालन गर्ने,
- प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा चार वर्षका बालबालिकाहरूका लागि लक्षित गरि सबैले गरिने कार्यक्रम भए पनि चार वर्ष भन्दा कम उमेरका बालबालिकाहरू पनि सहभागी हुनु, नक्सानुसङ्गका आधारमा विद्यालयको स्थापना, समायोजन तथा पुनर्वितरण गरी सबै विद्यालय शिक्षामा बालबालिकाको पहुँच र सहभागिताको सुनिश्चित गर्ने,
- सबै विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरणमा सुधार ल्याई विद्यालयलाई बालमैत्री बनाउने,
- आधारभूत तहको शिक्षालाई अनिवार्य तथा निःशुल्क र माध्यमिक तहको शिक्षालाई १.१.५ निःशुल्क गरी गुणस्तरीय सिकाइ सुनिश्चित गर्न आवश्यक स्रोत व्यवस्था र संरचना तथा क्षमता विकास गर्ने,

- विद्यालय शिक्षाको पहुँच, सहभागिता र उपलब्धिमा प्रदेशगत, सामाजिक सांस्कृतिक परिवेश आर्थिक अवस्था लगायतमा आधारित भिन्नताहरु कायम रहनु,
- व्यवहारकुशल सिपहरुलाई विद्यालय शिक्षाको प्रारम्भिक कक्षा देखि माध्यमिक तहसम्म नै एकिकृत गर्ने र सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग आवद्ध गर्न पाठ्यक्रम तथा सिकाइ क्रियाकलापमा सुधार गरी विद्यालय शिक्षाको सान्दर्भिकता बढाउने,
- पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीलाई सान्दर्भिक बनाउने, शिक्षक विकास तथा तयारीलाई प्रभावकारी बनाउने, शिक्षक सहायता प्रणालीको व्यवस्था र शिक्षण सिकाइ तथा मुल्याङ्कन पद्धतिमा सुधार गरी विद्यालय शिक्षाको सान्दर्भिकता, गुणस्तर र शिक्षा पद्धतिको कार्यकुशलता वृद्धि गर्ने,
- माध्यमिक तहमा व्यवसायिक तथा प्राविधिक शिक्षाका लागि उपयुक्त संरचना तथा कार्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन गर्ने,
- सुचना तथा सञ्चार लगायतका प्रक्रियामा शिक्षक तथा विद्यार्थीको पहुँच विस्तार र सिकाइमा प्रभावकारी ढङ्गले प्रयोग गर्ने,
- विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा महामारी लगायतका परिस्थिति प्रति उत्थानशील बनाउने,
- बालबालिकाको पोषणको अवस्था तथा स्वास्थ्यमा सुधार गर्न दिवा खाजा लगायत सरसफाई तथा स्वच्छता, आधारभूत स्वास्थ्य तथा पोषण सेवा तथा शिक्षा विद्यालयमार्फत प्रदान गर्ने,
- छात्रवृत्ति तथा अन्य सहायता प्रणालीलाई गरिब, सुविधा विहिन, कठिन परिस्थितिमा रहेका र अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरुलाई विद्यालयमा भर्ना हुन, निरन्तरता दिन र सिकाइमा सहभागी भई उपलब्धि सुधारमा सहयोग हुने गरी व्यवस्थापन गर्ने,
- विद्यालयलाई भय, विभेद र दुर्व्यहारमुक्त बनाई विविधता अनुकुल, समावेशी र समतामूलक बनाउने,
- साक्षरता निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसरमा वृद्धि गर्ने र विद्यालयमा नियमित उपस्थित भइ शिक्षा निरन्तर गर्न नसक्ने तथा बढी उमेर भएका व्याक्तिका लागि वैकल्पिक सिकाइको प्रबन्ध गर्ने,
- संघीय संरचना बमोजिम सरकारका सबै तह र निकायमा शिक्षाको शासकीय प्रबन्धलाई थप सुदृढ बनाउँदै नतिजामुखी व्यवस्थापन तथा सुशासन प्रवर्द्धन गर्न संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकार बीच समन्वयात्मक कार्यढाँचा र उत्तरदायित्व प्रणालीलाई प्रभावकारी र सुदृढ गर्ने,
- सार्वजनिक विद्यालयको सिकाइप्रति अभिभावकको आकर्षण तथा विश्वास कायम गर्ने।

१.१.५ शिक्षाका क्षेत्रका मुख्य अवसरहरु

- उल्लेखित चुनौतिहरु समाधान गरी विद्यालय शिक्षाको विकासका लागि सहयोगी हुने निम्नलिखित अवसरहरु उपलब्ध हुनेछन्।

क) प्रथम चरण: योजना निर्माण पूर्वको तयारी

यस नगरको १० वर्षे नगर शिक्षा योजना निर्माणका लागि नगरको सामाजिक विकास समितिमा आवश्यक छलफल भई आ.व. २०७८।७९ मा आवश्यक पर्ने बजेटको व्यवस्था गरी यस नगरपालिकाका सामाजिक विकास समितिका संयोजक श्री पदम बहादुर धामी ज्यूको संयोजकत्वमा नगर शिक्षा योजना निर्माणका लागि मूल समिति गठन गरियो। त्यस मातहतमा रहने गरी शिक्षा प्रमुख श्री दिपेन्द्र बदादुर विष्ट ज्यूको संयोजकत्वमा ७ सदस्यीय प्राविधिक तथा मस्यौदा लेखन समिति गठन गरिएको थियो। प्राविधिक तथा मस्यौदा समितिका पदाधिकारीहरुलाई नगर शिक्षा योजना निर्माण सम्वन्धि अभिमुखीकरण गरिएको थियो।

प्राविधिक तथा लेखन समितिले पहिलो मस्यौदा निर्माण गरी थप सल्लाह सुझावका लागि जननिर्वाचित पदाधिकारी तथा शिक्षा सरोकारवालाहरूसंग मस्यौदा माथि सल्लाह सुझाव संकलनप्राप्त सल्लाह सुझावलाई समेटी नगर शिक्षा योजनालाई अन्तिम रूप प्रदानगरी प्रमाणीकरणका लागि नगर सभामा पेश गरिनेछ। यसमा तल उल्लेखित समितिको गठन गरेको विवरण उल्लेख गर्ने

(ख) दोस्रो चरण: योजना विकास

मस्यौदा कार्यदलको बैठक वसी योजना निर्माणका लागि शिक्षा विकास तथा समन्वय ईकाई अछाम र NEGRP को सहजिकरणमा मस्यौदा समितिलाई योजना निर्माणका लागि अभिमुखीकरण गरियो। तत्पश्चात मस्यौदा लेखन समितिले नगर शिक्षा योजना निर्माणका लागि चाहिने आवश्यक तथ्याङ्क तथा सुचना संकलन कार्य अगाडी बढाई मस्यौदा लेखन कार्य सुरु गरियो। विभिन्न चरणमा मस्यौदा कार्यदलको बैठक वसी प्राप्ततथ्यांक र जानकारीका आधारमा नगरपालिकाको योजनाले गरेको मार्गदर्शन, तथ्यको विश्लेषण, प्राथमिकता निर्धारण, दृष्टिकोण, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम, कार्ययोजना, नतिजा खाका विकास आदि कार्यहरु सम्पन्न गरिएका थिए।

(ग) तेस्रो चरण: अन्तिमिकरण

यस योजनाको तेस्रोचरणमा मिति २०७८।०६।१० गते देखि १२ गते शिक्षा विकास तथा समन्वय ईकाई अछाम सहजिकरण र EGRP को प्राविधिक सहयोगमा यस नगरको नगर शिक्षा योजना मस्यौदा लेखन समितिले तयार गरेको नगर शिक्षा योजनालाई विज्ञहरुको सहयोगमा पुनरावलोकन गरी अन्तिम रूप दिईयो।

(घ) चौथो चरण: योजना निर्माण सम्पन्न र स्वीकृति

यस योजनाको चौथो चरणमा मस्यौदा समितिले तयार पारेको नगर शिक्षा योजनालाई नगरपालिकाको नगर शिक्षा समितिमा पेश गरी प्राप्त रायसुझाव तथा पृष्ठपोषणका आधारमा अनुमोदन तथा प्रमाणिकरणका लागि नगरपालिकाको कार्यपालिकाको मिति.....को बैठकबाट स्वीकृत गरियो।

परिच्छेद-२: नयाँ शिक्षा क्षेत्र योजना

२.१ सन्दर्भ र औचित्य:

देशमा प्रजातन्त्रको स्थापना पश्चात शिक्षा आर्जनका लागि विभिन्न विद्यालय विश्वविद्यालय स्थापना हुँदै आएका छन्। सर्वसाधारणका लागि शिक्षा आर्जन गर्न सहज वातावरण सरकारले शिक्षासंग सम्बन्धित विभिन्न नीति तथा कार्यक्रम ल्याएको देखिन्छ। वि.सं. १९९१ को नेपालमा शिक्षा नामक योजना कार्यान्वयन भएसँगै शिक्षा प्राप्त गर्न आमनागरिकको वढेको देखिन्छ। नेपालमा शिक्षालाई आमनागरिकको पहुचवृद्धि गर्न तथा व्यवसायिक प्रतिस्पर्धी बनाउनका लागि शिक्षासंग सम्बन्धित विभिन्न नीति, नियम तथा परियोजना भएका छन्। प्राथमिक शिक्षा परियोजना, आधारभूत तथा प्राथमिक शिक्षा परियोजना, तथा प्राथमिक शिक्षा कार्यक्रम, सबैका लागि शिक्षा, विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम र विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम लागू भई रहेको अवस्था विद्यमान छ।

नेपालको संविधानले शिक्षालाई मौलिक हकको रूपमा सुनिश्चित गरेको छ। प्रत्येक नागरिकना निर्माण गरिएको छ आधारभूत तहको शिक्षा अनिवार्य तथा निःशुल्क ग्यारेन्टी गरेको छ भने माध्यमिक त्तर गरिएका छन्।

शिक्षालाई निःशुल्क गरेको छ। त्यसैगरी गरीब तथा जोखिममा रहेका बालबालिकाहरू कानून बमोजिम निःशुल्क शिक्षाको हक प्रदान गरेको छ। संविधानको अनुसूची ८ ले स्थानीय तहको अधिकारको सुचीको क्र.सं.(८) मा आधारभूत र माध्यमिक तहको शिक्षा स्थानीय तहको अधिकार रहेको व्यवस्था गरेको छ भने स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को

११(ज) अनुसार शिक्षाका २३ वटा अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको सन्दर्भमा सरकारले सोही अधिकारको प्रयोग गर्दै समुन्नत समाज निर्माण गर्नमा मंगलसेन नगरपालिका अग्रणी पालिकाको रूपमा स्थापित गर्नका लागि यो नगर शिक्षा योजना निर्माण गरिएको हो। साथै, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ६(२४) मा गाउँपालिका

नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिक विषयमा क्षेत्रगत मध्यकालिन तथा दीर्घकालीन विकास योजना बनाई लागु गर्न सक्ने अधिकार व्यवस्था गरेको छ। स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५ ले पनि स्थानीय वार्षिक योजना र बजेट तर्जुमा गर्नु पूर्व स्थानीय तहको भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक र उद्देश्यहरू: पुर्वाधार लगायतका क्षेत्रको यथार्थ स्थिति देखिने गरी वस्तुगत विवरण (Profile) तर्जुमा योजनाको समग्र उद्देश्य

अद्यावधिक गर्नु पर्नेछ। अद्यावधिक वस्तुगत विवरण आफ्ना Website मार्फत सार्वजनिक विवरण गरेका छन्। त्यसै गरी उच्च स्तरिय राष्ट्रिय शिक्षा आयोग प्रतिवेदन २०७५ राष्ट्रिय शिक्षा निति २०७६ ले स्थानीय आश्यकतामा जोड दिएको छ। यी व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गर्न पनि शिक्षा योजनाको आवश्यकता रहेको छ। स्थानीय शिक्षा योजना बनाउन महत्वपूर्ण छ किनकि तीनतहको सरकारले पर्याप्त बजेटको

गरेपनि यथेष्ट रूपमा शैक्षिक योजना, नीति तथा कार्यक्रम निर्माण नगरिएको हुदा खर्चिएको स्रोतको प्रतिफल मापन गर्न सकिरहेका छैन भने अर्कोतिर स्थानीय तहमा शैक्षिकमुद्रा, समस्याका आधारमा शैक्षिक लगानीको लागि योजना नभएको हुदा तथा शैक्षिक सुचकको हिसाबले स्थानीय तहले शैक्षिक उपलब्धी मापन गर्न सकिएको छैन। त्यसैगरी लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा क्रियाकलाप सहितको समग्र योजना बनाउदन स्रोतको सही सदुपयोग, अपेक्षित उलब्धी हासिल गर्न सजिलो हुनका साथै तीनै तहको सरकारले बनाएका योजनाको प्रतिफल प्रतिबिम्बित हुन जरूरी छ। संविधानको मर्म अनुसार समन्वय,सहकार्य र सहकार्यको सिद्धान्तमा आधारित शिक्षा योजना निर्माणमा संगै कार्य गर्न आवश्यक देखिएको छ। यदि त्यस्तो हुन संकेमा स्रोत र साधनको उच्चतम प्रयोग हुनेछ। यसकारण मंगलसेन नगरपालिकाले शिक्षाको समग्र विकास तथा आमूल परिवर्तनका लागि नगर शिक्षा योजना तयार गर्ने प्रयत्न गरिएको हो।

२.२ दूरदृष्टि, लक्ष्य, ध्येय, उद्देश्य, रणनीति

परिच्छेद १ मा उठान गरिएका शैक्षिक परिवेशको समीक्षा सहित उठान गरिएका मुख्य चुनौती तथा अवसरहरुले मंगलसेन नगरपालिकाको विद्यालय शिक्षाको आगामी १० वर्षे नगर शिक्षा नगरिकलायोजना निर्माण गरिएको छ जसका लागि तलका दूरदृष्टि, लक्ष्य,ध्येय, उद्देश्य र रणनीतिहरु मिक तहकतयार गरिएका छन्।

२.२.१ दूरदृष्टि:

विज्ञान, प्रविधि तथा व्यवसायिक शिक्षाको माध्यमबाट समतामूलक समाजको विकास गरी नगरलाई सुखी, समृद्ध र सुशिक्षित बनाउन योगदान गर्ने।

२.२.२ लक्ष्य:

एक्काइसौं शताब्दीको आवश्यकतालाई सम्बोधन तथा अवसरलाई उपयोग गर्न सक्ने नेपाली मूल्यमान्यताप्रति सचेत तथा समता र समावेशीतालाई आत्मसाथ गर्दै कला, प्रविधि, सीपयुक्त र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार गर्ने।

२.२.३ ध्येय:

अधिकारकें गुणस्तरीय, जीवनोपयोगी व्यावसायिक तथा विश्व बजारसंग प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने शिक्षा प्रदान गर्दै नीय तहले शिक्ष, प्रतिस्पर्धी, स्वावलम्बी तथा नैतिकवान जनशक्ति उत्पादन गर्ने।

२.२.४ उद्देश्यहरु:

तयार यस योजनाको समग्र उद्देश्य गुणस्तरीय विद्यालय शिक्षा प्राप्तिको अधिकारका रूपमा स्थापित गरी क गर्नुपर्ने सबैका लागि सहज पहुँच, सहभागिता र निरन्तरताको सुनिश्चितता सहित समता र समावेशिता ७५ तथ प्रवर्धन गर्ने रहेको छ। यी समग्र उद्देश्यहरुको विस्तृतीकरण गरी यस योजनाका निम्नलिखित नीतिगत उद्देश्यहरु निर्धारण गरिएको छ।

१. सबै बालबालिकाहरुको लागि गुणस्तरीय शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्नु।

२. अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षामा पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरी अभिवृद्धि गर्नु।
३. पूर्व पारम्भिक तथा आधारभूत तहको सबै बालबालिकाको शिक्षामा पहुँच तथा गुणस्तर शिक्षाको सुनिश्चित गर्नु।
४. माध्यमिक तहको शिक्षा निःशुल्क गरी सबै बालबालिकाको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्नु।
५. स्थानीय परिवेश, संस्कृति, परम्परा अनुरूप स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी स्थल पाठ्यक्रम लागु गर्नु।
६. सबै विद्यालयमा सबै किसिमको विभेद, दुरव्यवहार, भयमुक्त बालमैत्री तथा अर्थांग बालावरणको सुनिश्चित गर्नु।
७. औपचारिक शिक्षाबाट वञ्चित बालबालिका, युवा, प्रौढलाई अनौपचारिक तथा वैकल्पिक शिक्षाको माध्यमद्वारा शिक्षाको मूलधारमा ल्याई पहुँच र अवसरको सुनिश्चित गर्नु।
८. विद्यालय नेतृत्व विकास, व्यवस्थापन, सुशासन तथा पारदर्शिता कायम गरी विशेष सरकारीबालाहरुको सहभागिता बढाउनु।
९. आपतकालिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षाको अधिकार सुनिश्चित गर्नु।
१०. नगरपालिका भित्रका सम्पूर्ण शिक्षकहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्न आवश्यक तालिम गार्नु।
११. विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर सुधार गर्न विद्यालय सुपरिवेक्षणमा जोड दिनु।
१२. विशेष शिक्षाको आवश्यकता भएका बालबालिकाको पहिचान गरी उनीहरुको आवश्यक अनुसार शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्नु।
१३. समुदाय स्तरमा बालबालिकाको पढाईको वातावरण सिर्जनाका लागि अभिभावक समुदायको क्षमता विकासमा जोड दिनु।

२.२.५ रणनीतिहरु:

माथि उल्लेखित उद्देश्यहरु प्राप्त गर्नका लागि विभिन्न रणनीतिहरु तय गरिएको छ। तय गरिएका उद्देश्य प्राप्त गर्न प्राथमिकतामा आधारित रही तपश्चित बमोजिमका रणनीतिहरु अङ्ग लागू गरिनेछ।

१. प्रचलित ऐन तथा कानून बमोजिम प्रारम्भिक बालविकासको रणनीतिक योजना तय गरी लागू गरिनेछ।
२. एक वडामा एक नमुना बालविकास केन्द्रको अवधारणा कार्यान्वयन गरिनेछ।

३. संघीय कानून र मापदण्ड बमोजिम नक्सानुसारको आधारमा विद्यालयको स्थापना, समायोजन तथा पुनर्वितरण गरी सबै बालबालिकाको पहुँच तथा सहभागिताको सुनिश्चित गरिने छ।
४. नमूना विद्यालयको अवधारणा कार्यान्वयन गरिने छ। त्यसका लागि प्रचलित ऐन, कानूनबमोजिम स्थानीयतहले नमूना विद्यालयको कार्यविधि बनाई लागु गरिने छ।
६. आधारभूत तहको शिक्षालाई अनिवार्य तथा निःशुल्क र माध्यमिक तहको शिक्षालाई निःशुल्क गरी सबै बालबालिकाको शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गरिने छ।
७. संघ तथा प्रदेश सरकारको समन्वय तथा सहजीकरणमा स्थानीय सरकारले विद्यालयको भौतिक पुर्वाधारलाई प्राथमिकताको आधारमा वितरण गरिनेछ।
८. स्थानीय परिवेश, आवश्यकता, सामाजिक संस्कृति अनुरूप स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी लागु गरिनेछ।
९. विद्यालयको नेतृत्व विकास, पारदर्शिता, जवाफदेहिता कायम गर्न विद्यालय सरोकारवालाको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ।
१०. बालबालिकाको स्वास्थ्य, सरसफाइका लागि स्थानीय गैरसरकारी तथा शिक्षा सरोकारवालासँग समन्वय र सहकार्य गरी विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम लागु गरिनेछ। साथै सघीयतथा प्रदेशको सहयोग तथा सहकार्यमा विद्यालयमा दिवा खाजाको व्यवस्था मिलाइनेछ।
११. Public Private Partnership को अवधारण लागु गरिनेछ। निजी क्षेत्रको स्रोतलाई शिक्षा क्षेत्रको गुणस्तर वृद्धिका लागि उपयोग गरिनेछ।
१२. प्रत्येक वडाको अग्रणी विद्यालयलाई शैक्षिक सम्पर्क विद्यालयको रूपमा कायम गरिनेछ।
१३. शिक्षकको शैक्षिक क्षमता अभिवृद्धि गर्न समय समयमा शिक्षक तथा विद्यालय कर्मचारीहरूलाई तालिम कार्यशालाहरू संचालन गरिनेछन्।
१४. विशेष शिक्षा आवश्यकता भएका बालबालिकाहरूका लागि विशेष कक्षा संचालन गरिनेछ।
१५. विपन्न तथा जेहेन्दार विद्यार्थीको पहिचना गरी छात्रवृत्ति, शैक्षिक सामग्री उपलब्ध गराई उनीहरूको शैक्षिक निरन्तरतामा जोड दिइने छ।
१६. कार्य सम्पादनका आधारमा प्रत्येक वर्ष प्रत्येक तहको एक जना शिक्षकलाई उत्कृष्ट शिक्षक छनौट गरी पुरस्कृत गरिने छ।
१७. रणनीतिक योजना कार्यान्वयनको अवस्था मापन गरी आवधिक प्रतिवेदन तयार गर्न पालिका स्तरमा अनुगमन मुल्यांकन तथा प्रतिवेदन समिति गठन गरिने छ।
१८. शिक्षकको पेशागत सहयोग र विद्यालय सुपरिवेक्षण कार्यका लागि पालिका स्तरमा विज्ञ समुह, साथी समुह, रोस्टर, समुह गठन गरि परिचालन गरिने छ।

१९. सामुदायिक सिकाई केन्द्रहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी सामाजिक परिचालनका कार्यक्रममा सहभागी गराइने छ।
२०. बालबालिकाको पठन सिप शैक्षिक उपलब्धी वृद्धि गर्न समुदाय स्तरमा शैक्षिक गतिविधि संचालन गरिने छ।
२१. विद्यार्थीहरूमा राष्ट्र तथा समाजप्रति उत्तरदायित्व बोध गर्नका लागि अनिवार्य रूपमा विद्यार्थीहरूलाई स्काउट, रेडक्रस जस्ता मानविय कार्य र गतिविधीमा संलग्न गराइने छ।
२२. शिक्षक नियुक्ति व्यवस्थापन र सेवा सर्त सम्बन्धिको निश्चित मापदण्ड तयार पारी लो गरिनेछ।
२३. विद्यालयको सहयोग अनुदान वितरण गर्दा Performance Based अनुदान प्रणाली लो गरिने छ।
२४. विद्यार्थीहरूलाई खेल, योगाभ्यास र सह-क्रियाकलाप संचालनका लागि बडा स्तर आधुनिक प्रविधी सहितका खेलमैदान निर्माणमा जोड दिइने छ।
२५. स्थानिय स्तरमा उपलब्ध शैक्षिक सामग्री निर्माण र प्रयोगमा जोड दिइने छ।
२६. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको पहुँच विस्तार गरिनेछ।
२७. शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि सहकार्य, सह-अस्तित्वको अवधारण अनुरूप निर्माण, स्रोतको वाडफाँड तथा लगानीका लागि संघ, प्रदेशर स्थानीय तहहरुविच सहकार्य गरिनेछ।
२८. अनुदानमा आधारित तलव भत्तामा कार्यरत शिक्षकहरूलाई सेवावाट बहिर्गमन हुँदा उपलब्ध उपलब्ध गराउन शिक्षक उपदान कोषको व्यवस्था गरिनेछ।
२९. आधारभूत तह (१-५) का बालबालिकाहरूको सिकाई स्तर सुधार गर्न केही विद्यालयमा परीक्षणको रूपमा आंशिक/ दिवाकालिन आवासीय कक्षा सञ्चालन गरिनेछ।
३०. शिक्षकका तथा विद्यार्थीका लागि आवासीय भवनहरू निर्माण गरिनेछ।

२.३ प्रमुख उपलब्धी तथा सुचकहरू

क्रस	सुचकहरू	आधार वर्षको २०७७ को अवस्था	लक्ष्य	
			२०८२	२०८५
१	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा			
१.१	कुल भर्नादर चार वर्षका बालबालिकाको भर्ना अनुपात	८५.८	९५	१००
१.२	न्युनतम योग्यता पुगेका शिक्षक प्रतिशत	१००		
१.३	आधारभूत तालिम प्राप्त शिक्षक प्रतिशत	१००		

१.४	कक्षा १ का नव प्रवेशी मध्ये प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव प्राप्त बालबालिकाको प्रतिशत	८५.८	१५	१००
२	आधारभूत शिक्षा			
२.१	कक्षा १ मा कुल प्रवेश दर	१६०.६		
२.२	कक्षा १ मा खुद प्रवेश दर	९८.८		
२.३	कक्षा १ देखि ५ कुल भर्नादर	१२६.६		
२.४	कक्षा १ देखि ५ खुद भर्नादर	९७.४		
२.५	कक्षा १ देखि ८ कुल भर्नादर	११४.७		
२.६	कक्षा १ देखि ८ खुद भर्नादर	९८.९		
२.७	आधारभूत शिक्षाको तह पुरा गर्ने दर			
२.८	५ देखि १२ उमेर समुहका विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको प्रतिशत			
३	माध्यमिक शिक्षा			
३.१	कुल भर्ना दर कक्षा ९ र १०	८३.२		
३.२	खुद भर्ना दर कक्षा ९ र १०	६१.३		
३.३	कुल भर्ना दर कक्षा ९ देखि १२	७७.१		
३.४	खुद भर्ना दर कक्षा ९ देखि १२	४४.१		
३.५	कुल भर्ना दर कक्षा ११ र १२			
३.६	खुद भर्ना दर कक्षा ११ र १२			
४	अनौपचारिक शिक्षा तथा निरन्तर सिकाई			
४.१	५ वर्ष माथिको साक्षरता दर			
४.२	१५ देखि २४ वर्षको साक्षरता दर			
४.३	१५ वर्ष भन्दा माथिको साक्षरता दर			
५	महिला शिक्षक प्रतिशत			
५.१	प्रारम्भिक बालविकास	१००		
५.२	आधारभूत तह	२७.४३		
५.३	माध्यमिक तह	१३.४६		
५.४	शिक्षा क्षेत्रमा स्थानिय बजेटको प्रतिशत			

परिच्छेद-३: शिक्षा क्षेत्रका उप-क्षेत्रहरू

३.१ प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा

३.१.१ परिचय:

प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा विद्यालय जाने उमेर पूर्वका बालबालिकाहरूको सर्वांगीण विकासमा सहयोग गरी आधारभूत शिक्षाका लागि तयार गराउने कार्यक्रम हो । सर्वांगीण विकास अन्तरगत बालबालिकाहरूको शारीरिक, मानसिक तथा बौद्धिक, सामाजिक र संवेगात्मक विकासमा बाधा पर्न नसक्ने गर्नु पर्दछन् । कुनै एक पक्षको विकास कमजोर हुँदा व्यक्तिको व्यक्तित्व विकासमा बाधा पर्न सक्ने भएकाले बालबालिकाका उल्लेखित सबै पक्षको विकासमा ध्यान दिनु आवश्यक छ । त्यसैगरी प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमले बालबालिकाहरूलाई लेखपढ गराउने वा अक्षरतर्फ अंक चिनाउने कार्यमा जोड दिने भन्दा बालबालिकाको सर्वांगीण विकासमा सहयोग गर्नका लागि आधारभूत शिक्षाको लागि तयार गराउनु सहयोग गर्नुपर्छ । प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमहरू विभिन्न समय अवधिमा सञ्चालन गर्ने प्रचलन भए पनि चार वर्ष उमेर पुगेका बालबालिकाका लागि एक वर्षको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने कुरा नेपालको निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा ऐन, २०७५ तथा राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६:२०७७:२०७८ उल्लेख भएको र नेपालको पन्ध्रौं योजनामा पनि सोही व्यवस्था गरिएको सन्दर्भमा यस शिक्षा योजनामा पनि एकवर्षे कार्यक्रम समावेश गरिएको छ । सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, स्थानीय सरकार, समुदाय, निजी क्षेत्र र विद्यालयहरूको सहयोगले नेपालमा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रम विस्तारमा महत्वपूर्ण उपलब्धि हासिल भएको छ । प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमको कार्यान्वयनबाट हासिल गरिएका अनुभवले यस कार्यक्रमको विस्तार गर्ने सेवालाई सीमान्तकृत तथा पछाडि परेका समुदायको पहुँचसम्म पुर्याउने रणनीति विकास तथा गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने कार्यमा मार्ग प्रशस्त गरेका छन् ।

मंगलसेन नगरपालिकाको विद्यालय क्षेत्रको योजनाको यस खण्डमा मंगलसेन नगरमा प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षा कार्यक्रमको वर्तमान अवस्था विश्लेषणका आधारमा चुनौतीहरू पहिचान गरिएको छ । उक्त चुनौतीहरूको सामना गरी प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमको स्वरूप तयार पार्ने क्रममा यस योजना अवधिका लागि प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमको उद्देश्य, रणनीतिहरू, कार्यक्रम कार्यान्वयनका प्रमुख नतिजा र योजनाका प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू समावेश गरिएको छ । मंगलसेन नगरपालिका अन्तरगतका विद्यालय सबै बालबालिकाहरूलाई बालविकास केन्द्रसम्म सहज र सुरक्षित पहुँचको व्यवस्था गर्ने प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको रणनीति रहेको छ ।

३.१.२ वर्तमान अवस्था

हाल मंगलसेन नगरपालिकामा ६० वटा सरकारी अनुदान प्राप्त बालविकास केन्द्र र ५ वटा संस्थागत विद्यालयमा सञ्चालित पूर्व प्राथमिक कक्षाहरू रहेका छन्। यी सबै शैक्षिक संस्थाहरूमा कुल १,३१४ बालबालिकाहरू सहभागी भएका छन् जसमध्ये ४६.७३% छात्रा र ५३.२७% छात्र रहेका छन्। यस नगरपालिकाको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको खुद भर्नादर ८५.८ रहेको छ। कक्षा १ मा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अनुभव सहितको भर्नादर ८५.८ रहेको छ। प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा कार्यरत शिक्षकहरू मध्ये शतप्रतिशत महिला छन्। कक्षा १० भन्दा कम शैक्षिक योग्यता हुने शिक्षकहरूको संख्या - %, कक्षा १० योग्यता भएका शिक्षकहरूको संख्या - % र सो भन्दा बढी योग्यता भएका शिक्षकहरूको संख्या - % रहेको छ। कार्यरत शिक्षकहरूमध्ये - % तालिम प्राप्त छन्। प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा केन्द्रहरूको अनुमति नगरपालिकाले प्रदान गर्दै आएको छ। ६० वटा सरकारी अनुदान प्राप्त बालविकास केन्द्रहरू मध्ये संघीय सशर्त अनुदानबाट ५९ वटा र नगरपालिकाको आफ्नै स्रोतबाट १ केन्द्रलाई लगानी र स्रोत व्यवस्थापन गरिदै आएको छ। यस नगरपालिका अन्तरगतका बालविकास केन्द्रको गुणात्मक शैक्षिक सुधारका लागि निम्न लिखित चुनौतीहरू पहिचान गरी समाधानका रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछन्।

३.१.३ लक्ष्य:

बालबालिकाको मानसिक, संवेगात्मक, सामाजिक विकास गरी उनीहरूलाई आधारभूत शिक्षाका लागि तयार गर्नु।

चुनौतीहरू:

- बालविकास केन्द्रहरूमा बालमैत्री वातावरण सृजना गर्न नसक्नु।
- शैक्षिक सामग्री तथा अलग्गै कक्षा कोठामाको अभाव।
- भौतिक पूर्वाधारको समस्याले शिक्षण सिकाई क्रियाकलाप संचालनमा समस्या।
- सहजकर्ता हरूको न्यून पारिश्रमिकको कारण कार्यक्षमतामा कमी।
- बालविकास केन्द्रको लागि न्यूनतम मापदण्ड पुरा नहुनु।
- बालविकास केन्द्रहरू नियमित रूपमा संचालन नहुनु।
- बालविकास केन्द्र प्रति अभिभावकको अपनत्व नहुनु।
- बालविकास केन्द्रमा मापदण्डमा तोकिएको संख्यामा विद्यार्थी संख्या नहुनु।
- बालविकास केन्द्रमा दिवा खाजाको व्यवस्था नहुनु।
- प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रका शिक्षकहरूलाई तालिमको व्यवस्था नहुनु।

अवसरहरू:

- विद्यार्थी संख्या अनुसार बालविकास केन्द्रको संख्या पर्याप्त हुनु।
- बालविकास केन्द्रका शिक्षकहरूको लागि न्यून मात्रामा पुर्नताजगी तालिम प्रदान गरिनु।

- प्रदेश सरकारबाट उत्कृष्ट ५ बालविकास केन्द्रलाई प्रत्येक वर्ष रु. १०,००० दरले प्रोत्साहन रकम प्रदान गर्नु।
- बालविकास केन्द्रलाई भौतिक व्यवस्थापन र सिकाई सामग्री प्रयास मात्रामा उका गराउनु।
- उत्कृष्ट बालविकास केन्द्र लाई रु १,००,००० व्यवस्थापन खर्च प्रदान गर्ने र २,०००का दरले प्रोत्साहन दिने प्रस्तावित कार्यक्रमको रूपमा राखिनु।

३.१.४ उद्देश्यहरू:

- चार वर्ष उमेरका बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गीण विकास र आधारभूत शिक्षाको तयारी लागि प्रारम्भिक बालविकास सेवामा पहुँच बढाउनु
- प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाका सेवाहरूमा गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु
- सबै बालबालिकाहरू लाई प्रारम्भिक शिक्षाको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना गर्नु।
- बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकासको लागि अभिभावकको सक्रियता तथा सहभागी वृद्धि गर्नु।

३.१.५ रणनीति तथा कार्यनीतिहरू:

रणनीति	कार्यनीति
○ बालविकास केन्द्रको नक्साङ्कन, पुर्नवतरण गरी आवश्यकता अनुसार केन्द्रको विस्तार गरिने छ।	○ वस्तुस्थितिको अध्ययन गरी आवश्यकत अनुसार केन्द्रहरू फेरबदल तथा थपघट गरिने।
○ नमुना बालविकास केन्द्र निर्माण गर्न कार्ययोजना तयार गरि लागु गरिने छ।	○ नगर भित्रका बालविकास केन्द्रहरू मध्ये उपयुक्त ५ वटा केन्द्र छनौट गरि कार्ययोजना निर्माण गरिने र नमुनाको रूपमा विकास गरिने।
○ बालविकास केन्द्रका शिक्षकहरूका लागी बालमैत्री तथा मन्टेश्वरी तालिम कार्यक्रम संचालन गरिने छन।	○ तालिम प्रदान गर्नका लागि आवश्यक जनशक्ति तयार पार्ने। ○ चरणबद्ध रूपमा बालमैत्री तथा मन्टेश्वरी तालिम प्रदान गर्ने।
○ बालविकास केन्द्रको भर्ना दर वृद्धि गर्न सघन भर्ना अभियान कार्यक्रम संचालन गरिने छ।	○ अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम संचालन गर्ने।
○ बालविकास केन्द्र तथा शिक्षकहरूका लागी प्रोत्साहन कार्यक्रमहरू संचालन गरिने छ।	○ नगरले मापदण्ड तयार पारी केन्द्र तथा शिक्षकहरूलाई प्रोत्साहनको व्यवस्था गर्ने।

<p>० बालविकास केन्द्रका लागी पाठ्यक्रममा आधारित रहि स्थानिय शैक्षिक सामग्री निर्माणमा जोड दिइने छ।</p>	<p>० पाठ्यक्रम प्रबोधिकरण तथा स्थानीय सामग्रीको प्रयोग गरी शैक्षिक सामग्री निर्माण तथा व्यवस्थापन गर्ने।</p>
<p>० कक्षाकोटाको सिकाई प्रभावकारी बनाउन सिकाई कुना स्थापनाका गरी शैक्षिक सामग्री तथा सन्दर्भ सामग्रीको व्यवस्था मिलाईनेछ।</p>	<p>० कक्षाकोटाको बसाइ व्यवस्थापन तथा सन्दर्भ सामग्री व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम सञ्चलन गर्ने।</p>
<p>० अभिभावकको क्षमता अभिवृद्धि गरी बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास गर्न सहभागिता बढाईने छन।</p>	<p>० अभिभावक शिक्षा प्रदान गरी सचेतना वृद्धि गर्ने।</p>

क्र.सं.	प्रमुख शिक्षकगण	इकाई	अनुकूलित	विद्यार्थि	विद्यार्थि	कैफियत
१	प्रमुख शिक्षकगण	इकाई	अनुकूलित	विद्यार्थि	विद्यार्थि	कैफियत
२	वाग्विकास केन्द्र नकसाईन तथा पुनर्विचार गे	१२	७	१०		
३	विन्दी कक्षा संभालन गे	१२	२	१		
४	शिक्षक गणिका आयोजना गे	१२	२	२		
५	पाठ्यसामग्री निष्ठाका लागि जनशक्ति खोजि तथा सामग्री	१२	१	१		
६	वाग्विकास केन्द्र नकसाईन तथा पुनर्विचार गे	१२	१	१		
७	वाग्विकास केन्द्र नकसाईन तथा पुनर्विचार गे	१२	१	१		
८	वाग्विकास केन्द्र नकसाईन तथा पुनर्विचार गे	१२	१	१		
९	वाग्विकास केन्द्र नकसाईन तथा पुनर्विचार गे	१२	१	१		
१०	वाग्विकास केन्द्र नकसाईन तथा पुनर्विचार गे	१२	१	१		
११	वाग्विकास केन्द्र नकसाईन तथा पुनर्विचार गे	१२	१	१		

कक्षा नकसाईन तथा पुनर्विचार गे

क्र.	विवरण	२०७६	२०७७	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	कुल	प्रकार
५	स्थानीय पाठ्यसामग्री निर्माणका लागि जनशक्ति खोजि तथा सामग्री निर्माण गर्ने	२००		१००								३००	न.पा., साक्षरता संस्था
६	बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य परीक्षण/सामग्री निर्माण/सामग्री प्रदान गर्ने	३००	३०	३०	३०	३०	३०	३०	३०	३०	३०	३००	न.पा., संशोधन संस्कार
७	बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य परीक्षण/सामग्री निर्माण/सामग्री प्रदान गर्ने	१००	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	१००	न.पा.
८	बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य परीक्षण/सामग्री निर्माण/सामग्री प्रदान गर्ने	१००	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	१००	न.पा.
९	बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य परीक्षण/सामग्री निर्माण/सामग्री प्रदान गर्ने	१००	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	१००	न.पा.
१०	समेतदायक बालबालिकाको अभिलेखीकरण (IEMS)												सोत नयाँदिने
११	बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य परीक्षण/सामग्री निर्माण/सामग्री प्रदान गर्ने												सोत नयाँदिने
१२	बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य परीक्षण/सामग्री निर्माण/सामग्री प्रदान गर्ने	५००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	५००	न.पा.
१३	बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य परीक्षण/सामग्री निर्माण/सामग्री प्रदान गर्ने												सोत नयाँदिने
१४	बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य परीक्षण/सामग्री निर्माण/सामग्री प्रदान गर्ने	५००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	५००	न.पा.

३.२ आधारभूत शिक्षा

३.२.१ परिचय:

आधारभूत शिक्षाले बालबालिकाको सर्वांगीण विकास, गुणस्तरीय जीवनयापन र सामाजिक समायोजनमा सहयोग गर्दछ। यसले व्यक्तिलाई जीवनपर्यन्त सिकाइको मार्ग प्रशस्त गरी मुलुकको सामाजिक तथा आर्थिक रुपान्तरणमा सहभागी हुने अवसर प्रदान गर्दछ। विद्यमान ऐन तथा नीति नियमले प्रारम्भिक बालविकास देखि ८ कक्षा सम्म शिक्षालाई आधारभूत तहको शिक्षा भनिन्छ। जीवनलाई सहज रूपमा जीउनका लागि आधारभूत तहको शिक्षा आवश्यकता पर्दछ। नेपालको संविधानले आधारभूततहको शिक्षालाई नागरिकको मौलिक अधिकारको रूपमा सुनिश्चित गरिएको हुदा प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत तहको शिक्षाको सुनिश्चिता गर्ने कुरा राज्यको दायित्व हुन आउँछ। त्यसकारण राज्यले प्रत्येक नेपाली नागरिकले आधारभूत तहको शिक्षा निःशुल्क पाउने व्यवस्था गरेको छ।

अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धि ऐन २०७५ ले आधारभूत तहको शिक्षा प्रदान गर्ने सघीयसरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय सरकार हुने र आधारभूत शिक्षाको सबै बालबालिकालाई विद्यालय पठाउनु प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुने छ भनी उल्लेख गरिएको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ को (ज)मा आधारभूत तथा माध्यमिक तहको २३ वटा अधिकार स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रभित्र पर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ। यसकारणसबै नागरिकलाई आधारभूत तहको शिक्षाको सुनिश्चिता गर्ने सरकारको दायित्व रहेको छ।

विशेष गरी प्रारम्भिक कक्षा(कक्षा १ देखि ३) सम्मको बालबालिकाको पढाई तथा सिकाइको दृष्टिकोणले अझै महत्वपूर्ण रहेको छ। यस उमेरका बालबालिका पढ्नका लागि सिकने हो र बालबालिका भर्खर मात्र अक्षर चिन्न थालेका हुन्छन्।

आधारभूत तहमा सबै बालबालिकाको पहुँच तथा सहभागिताको सुनिश्चित गरी आधारभूत तहका बालबालिकाहरूको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार गर्ने जसका लागि आधुनिक प्रविधिमा विद्यार्थीहरूको पहुँच सुनिश्चित गरी शिक्षकहरूको पेशागत दक्षतामा सुधार गर्ने, विद्यालयहरूलाई पुनर्वितरण तथा समायोजन गर्दै तिनीहरूको शैक्षिक स्तरमा सुधार गर्ने र अपांगता भएका बालबालिकाहरूको विद्यालयमा पहुँच सुनिश्चितता प्रदान गर्ने चुनौतीहरू रहेका छन्।

३.२.२ वर्तमान अवस्था:

नेपालको शैक्षिक क्षेत्रले दिन प्रतिदिन आधारभूत शिक्षामा प्रगतिशिल उपलब्धिहरू हासिल गर्दै आइरहेको छ। सबै बालबालिकालाई समतामूलक शिक्षा प्रदान गर्ने अवसर सिर्जना गरिएको हुदाँ धेरै आधारभूत तहमा बालबालिकाको पहुँच भएको देखिन्छ।

आधारभूत शिक्षामा सबै बालबालिकाको समतामूलक पहुँच पुर्याउन विगतमा गरिएका प्रयासहरूको नतिजास्वरूप नेपालमा कक्षा १ देखि ५ को खुद भर्नादर ९७.१ प्रतिशत र कक्षा १ देखि ८ को

खुद भर्नादर १३.८ प्रतिगत पुगेको छ भने मंगलसेन नगरपालिकाको आधारभूत तह कक्षा देखि ५ को खुद भर्नादर १७.४ प्रतिगत र कक्षा १ देखि ८ को खुद भर्नादर १.८.१, प्रलि पुगेको छ। यस्तै नेपालको आधारभूत तह पुग गर्ने दर ७२.७ प्रतिगत र कक्षा ८ टिकाउदर ७१.३ प्रतिगत रहेको छ। मंगलसेन नगरपालिकाको आधारभूत तह पुग दर..... प्रतिगत र कक्षा ८ को टिकाउदर प्रतिगत रहेको छ।

यस नगरपालिका अन्तरगत जम्मा ३८ वटा आधारभूत तहका विद्यालयहरू संचालनमा रहेछन्। यसमध्ये कक्षा १ देखि ३ सम्म १५ वटा, कक्षा १ देखि ५ सम्म २३ वटा तथा १ देखि ८ सम्म जम्मा १७ वटा विद्यालय रहेका छन्।

आधारभूत तहको कक्षागत विद्यार्थी विवरण

कक्षा	सामुदायिक विद्यालयको विद्यार्थी संख्या			संस्थागत विद्यालयको विद्यार्थी संख्या			जम्मा
	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	
बाल							कुल जम्मा
विकास	४४४	४३१	८७५	२५६	१८३	४३९	१३
कक्षा १	६६२	६८१	१३४३	१०७	५५	१६२	१५
कक्षा २	४८१	५८३	१०६४	९५	५२	१४७	१२
कक्षा ३	४३१	४९३	९२४	८६	४६	१३२	१०
कक्षा ४	३३६	४३४	७७०	७६	३९	११५	८
कक्षा ५	३४७	४५६	८०३	७६	३५	१११	९
कक्षा ६	३९२	४३७	८२९	५५	१७	७२	९
कक्षा ७	३४४	३७२	७१६	३४	२२	५६	७
कक्षा ८	३८३	४३४	८१७	१५	६	२१	८

आधारभूत तहको शिक्षक विवरण

शिक्षक दरबन्दी

कक्षागत सिकाई उपलब्धी

कक्षा											
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२
५५.२	५०.४	५७.४	४८.४	५७.५	५८.८	६०	५८.८१	६८.२	६२.०८		

आधारभूत शिक्षा सञ्चालनका लागि संरचनागत व्यवस्था र सेवा प्रवाहको गुणस्तर आधारभूत तहको शिक्षालाई अनिवार्य तथा निःशुल्क प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न आवश्यकता रहेको छ। यसका लागि यस नगरपालिकाले प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि छलफल, अन्तरक्रिया तथा अनुगमन गर्ने छ। आर्थिक अभावका कारण कोही पनि बालवालिकाले आधारभूत तहको शिक्षाबाट वञ्चित नहुने अवस्थाको सुनिश्चित गरिने छ। प्रारम्भिक कक्षाको पठनसीप वृद्धिका लागि शिक्षकलाई तालिम, आवश्यक शैक्षिक तथा सन्दर्भ सामग्रीको उपलब्ध गराई कक्षाकोठामा बुक कर्नर स्थापना गरी थप पढ्ने वातावरण सिर्जना गरिने छ भने बालवालिकाको पढाईको लागि परिवार तथा समुदायको संलग्नता अभिवृद्धि गरिने छ।

आधारभूत तहको शिक्षामा बालवालिकाको सिकाई दर एकदम न्युन देखिएको छ। शैक्षिक गुणस्तर केन्द्रद्वारा गरिएको कक्षा ३ को पढाई तथा गणितिय सीप सिप परीक्षणमा सिकाई उपलब्धी न्युन देखिएको छ। यसै गरी कक्षा ५ र ८ मा गरिएको सिकाई उपलब्धी परीक्षणमा न्युन सिकाई उपलब्धी देखिएको छ। विभिन्न कारणले गर्दा बालवालिकाले विद्यालय छोड्ने तथा कक्षा दोहोर्‍याउने दरमा उच्च देखिन्छ जसकारण बालवालिकाले तह पुरा गर्ने अपेक्षित दरमा कमी रहेको छ।

कोभिड १९ महामारीका कारण प्रत्यक्ष पठपाठन हुन नसकेको तथा वैकल्पिक विधिबाट शिक्षण गर्दा विभिन्न कारण प्रभाकारिता अपेक्षित देखिएन। यसकारण बालवालिकाले ठुलो शैक्षिक क्षति

व्यहोर्नु परेको छ। अबका दिनमा यस्तै महामारीको अवस्थामा पनि बालबालिकाको पठन-सुचारु गर्न तथा बालबालिकाको शैक्षिक क्षति न्यूनीकरण गर्न आवश्यक योजना तथा कार्य बनाउन जरुरी देखिन्छ।

बालबालिकाको सिकाई उपलब्धी साथै शैक्षिक गुणस्तर बृद्धि गर्नका लागि शिक्षकको फेर विकास गरी विद्यालय तहको अनुगमन, पृष्ठपोषण जस्ता क्रियाकलाप गर्न जरुरी देखि विद्यालय भित्रको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री तथा सामावेशीको विकास बालबालिकाको सिकाई उपलब्धीमा जवाफदेहीको प्रणाली विकास गर्न जरुरी देखिन्छ।

आधारभूत तहको शिक्षामा तपशिल बमोजिमको अवसर तथा चुनौती रहेका छन्। नगरपालि अवसरको सदुपयोग गर्दै चुनौतीलाई सम्बोधन गरी आधारभूत तहको शिक्षालाई सवै नागरि पहुँचमा पुऱ्याउन यथेष्ट योजना, रणनीति तथा कार्यक्रम बनाउन जरुरी देखिन्छ।

अवसरहरु:

- आधारभूत तहका विद्यार्थीहरुका लागि छात्रवृत्तिको व्यवस्था हुनु।
- शिक्षक तालिमको व्यवस्था रहेको।
- नगरपालिकाले शिक्षक अनुदान कोटाको व्यवस्था गरेको।
- अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षाको सुनिश्चितता भएको।
- कक्षा १-५ को स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण भई कार्यान्वयनका क्रममा रहेको।

चुनौतीहरु:

१. आधारभूत तहमा सवै बालबालिकाको पहुँच तथा सहभागिताको सुनिश्चित गर्ने
२. अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षाको प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने
३. आधारभूत तहका बालबालिकाहरुको शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार गर्दै सिकाइ उपलब्धि सुधार गर्ने
४. आधारभूत तहका विद्यालयहरुको भौतिक संरचनामा सुधार गरी बालमैत्री सिकाइ वातावरणको सुनिश्चित गर्ने
५. आधुनिक प्रविधिमा विद्यार्थीहरुको पहुँच सुनिश्चित गर्दै शिक्षकहरुको पेशागत दक्षताम सुधार गर्ने
६. आधारभूत विद्यालयहरुलाई पुनर्वितरण तथा समायोजन गर्दै तिनीहरुको शैक्षिक स्तरम सुधार गर्ने
७. सम्पूर्ण रुपमा विपयगत शिक्षक दरबन्दीको प्रबन्ध सहित योग्य र दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्ने

८. शिक्षकहरुको बृत्ति विकासलाई नतिजामा आधारित गरी व्यवस्थित गर्ने
९. विद्यार्थीहरुको मुल्याङ्कनलाई सिकाइ क्रियाकलापमा आधारित गरी आधारभूत तहको परिक्षा प्रणालीलाई विश्वसनीय र वैध बनाउने
१०. विशेष बालबालिका तथा अपांगता भएका बालबालिका विद्यालयको पहुँचमा सुनिश्चितता प्रदान गर्ने

३.२.३ लक्ष्य

सबै बालबालिकाहरुका लागि समतामूलक तथा गुणस्तरीय आधारभूत शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

३.२.४ उद्देश्यहरु:

- अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी सबै बालबालिकाको आधारभूत शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने।
- शैक्षिक गुणस्तर सुधार गरी बालबालिकाको न्युनतम सिकाइ उलब्धी वृद्धिको सुनिश्चित गर्नु।
- आधारभूत तहमा बालबालिकाको टिकाउ दरमा वृद्धि गर्नु।
- विद्यालयको वातावरण भय रहित, सामावेशी तथा विभेद रहित बालमैत्री वातावरण सिर्जना गरी बालमैत्री तथा समावेशी गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्नु।
- आधारभूत तहका विद्यालयहरुको भौतिक संरचना तथा शैक्षिक क्रियाकलाप बालमैत्री तथा समावेशी बनाउनु।
- शिक्षकको पेशागत क्षमता अभिवृद्धि गरी शैक्षिक क्रियाकलापमा सुधार गर्नु।
- आधारभूत तहका सबै विद्यालयमा सुचना, प्रविधि तथा सञ्चारका पहुँच गर्नु।
- विद्यालयमा विपद उत्थानशील भौतिक संरचना निर्माण गर्नु तथा विपदमा पनि सिकाइ क्रियाकलापको निरन्तरताको अवस्था सिर्जना गर्नु।

३.२.५ रणनीति तथा कार्यानितिहरु:

रणनीति	कार्यनीति
प्रचलित मापदण्ड बमोजिम आधारभूत तहको विद्यालयको समायोजन गरी सबै बालबालिकाको विद्यालयमा पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ।	कार्यविधि निर्माण गरी स्थलागत अनुगमन निरीक्षण गरी आवश्यकता अनुसार विद्यालय समायोजन गरिनेछ।
आधारभूत तहको शिक्षा अनिवार्य तथा निःशुल्क गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिने छ।	विद्यार्थी संख्या तथा शिक्षक अनुपातको आधारमा दरबन्दी वितरण समायोजन गरिनेछ।
एकवडा एक नमुना आधारभूत विद्यालय	नमूना शैक्षिक संस्था सम्बन्धी कार्यविधि निर्माण

अवधारण कार्यान्वयनमा ल्याई कार्यान्वयन गरिनेछ ।	गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
आधारभूत तहमा सघन भर्ना अभियान तथा अभिभावकत्व ग्रहण कार्यक्रम संचालन गरिने छन ।	अभिभावक विहिन बालबालिकाहरु लाई नगरमार्फत अभिभावकत्व ग्रहणका लागि पहिलो गरी शिक्षालाई निरन्तरता दिइनेछ ।
विद्यार्थी टिकाउ दर सुनिश्चित गर्न समतारणीति लागु गर्ने, शैक्षिक सामग्री सहयोग तथा अन्य प्रोत्साहनका कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।	विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन गर्न दिवा खाजा तथा अन्य व्यवस्थापन गरिनेछ ।
विद्यालय उपस्थिति दरलाई बृद्धि तथा विद्यार्थीको शैक्षिक प्रगति विवरण उपलब्ध गराइनेछ ।	अभिभावक शिक्षा, भेटघाट, अन्तरक्रिया कार्यक्रम तथा जीवन उपयोगी सीप सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
जेहन्दार तथा सीमान्तकृत बालबालिकाहरु लाई विद्यालयको पहुँचमा ल्याइनेछ ।	जेहन्दार तथा सीमान्तकृत बालबालिकाहरुको तथ्याङ्क संकलन गरी प्रोत्साहन तथा पहुँचको सुनिश्चितता गरिनेछ ।
शिक्षकको पेशागत दक्षता अभिवृद्धिका गरिने छ ।	शिक्षकको क्षमता विकासगर्न शिक्षक तालिम तथा थप योग्यता हासिल गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।
एकीकृत पाठ्यक्रम प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयनका गरिने छ ।	सम्बन्धित शिक्षकहरुलाई तालिम तथा प्रवर्धिकरण कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
बालमैत्री बसाई व्यवस्थापन तथा छापामय कक्षाकोठाको व्यवस्था मिलाइने छ ।	कक्षा १ देखि ३ सम्मको बालबालिकाका लागि बालमैत्री बसाई व्यवस्थापन तथा छापामय सामग्रीहरु निर्माण गरीकक्षाकोठाको व्यवस्था गरिनेछ ।
बालबालिकाको सिकाई स्तर बृद्धि गरिनेछ ।	थप अध्ययन तथा सिकाईका लागि सन्दर्भसामग्री सहितको निदानात्मक शिक्षण विधिबाट शिक्षण तथा दिवा आवासीय कक्षाको व्यवस्था गरिने छ ।
मापदण्ड बमोजिमका कक्षागत पुस्तकालयको स्थापना गरिनेछ ।	प्रारम्भिककक्षामा कक्षागत सामग्रीसहितको पुस्तकालयको व्यवस्था गरी बालबालिकालाई पढाईको अवसर प्रदान गरिने छ ।
शिक्षणमा स्थानीय शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग गरिनेछ ।	पाठ्यक्रममा आधारित रहि स्थानीय शैक्षिक सामग्री निर्माण गरि शिक्षण सिकाई गरिनेछ ।

सुचना, प्रविधि तथा सञ्चारको न्युनतम सुविधा उपलब्ध गराइनेछ।	आवश्यकतानुसार सुचना प्रविधिका सामग्री र भौतिक संरचनाको व्यवस्था गरिनेछ।
बालबालिकालाई जीवन उपयोगी सीप सहितको शिक्षा प्रदान गरिनेछ।	सैद्धान्तिक ज्ञानलाई व्यवहारिक जिवनमा लागु गर्न पहल गरिनेछ।
कक्षा ६- ८ को स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन गरिनेछ।	नगर स्तरमा विज्ञ समूह निर्माण गरि पाठ्यक्रम निर्माण गरिनेछ।
कक्षा ३ सम्म कक्षा शिक्षणलाई कार्यान्वयन गर्ने	
विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा महामारी लगायतका परिस्थिति प्रति उत्थानशील बनाउने योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने	
शिक्षक विकास र सहायता प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने	

३.२.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य
आधारभूत तहको शिक्षा तार्किक ढाँचा

उपलब्धी	नतिजा	सूचकहरु	कार्यक्रमहरु	५वर्षको लक्ष्य	पुस्त्याइका आधारहरु
पहुँच अवसर तथा समतामा सुधार भएको	सबै बालबालिका विद्यालय भर्ना भएका	कुल तथा खुद भर्नादर बालबिकासको अनुभव प्राप्त बालबालिकाको भर्ना विद्यालयको सुरक्षित वातावरण सिर्जना	भर्ना अभियान आवश्यकताअनुसार मापदण्डका आधारमा कक्षाकोठा निर्माण निःशुल्क पाठ्यपुस्तक वितरण जेखिममा विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकालाई मुलधारमा ल्याउने	1332 जना ५ वर्षका बालबालिका कक्षा १ मा भर्ना हुनेछन् । १०० प्रतिशत विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका विद्यालय भर्ना हुने । जोखिम तथा अपाङ्गता भएका बालबालिका विद्यालय भर्ना हुने	इमिस तथ्याङ्क, हाजिर रजिष्टर अनुगमन प्रतिवेदन
	असमानता घटाई सबैका लागि अवसर सृजना भएको				
	जोखिम तथा अपाङ्गता भएका बालबालिका शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित भएको				
	शत प्रतिशत विद्यालयमा सुरक्षित तथा बालमैत्री विद्यालय वातावरणको व्यवस्था भएको				
अधारभूत तह पुरा गर्ने बालबालिकामा वृद्धि	कक्षा ८ को टिकाउ दर				
अनिवार्य तथा निःशुल्क पहुँच र सहभागिताको सुनिश्चित भएको	आधारभूत तहको शिक्षा निःशुल्क तथा अनिवार्य गरिएको	कुल भर्नादर सबै बालबालिकाले निःशुल्क शिक्षा पाएको हुने टिकाउ दर	निःशुल्क पठनपाठनको व्यवस्था छात्रवृत्ति तथा शैक्षिक सामग्री सहयोग	आधारभूत तहको सबै बालबालिकालाई निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा प्रदान गर्ने सबै बालबालिकालाई पाठ्यपुस्तक उपलब्ध गराइने । १५० जना जोखिम तथा जेहेन्दार बालबालिकालाई शैक्षिक सामग्री सहयोग	इमिस तथ्याङ्क,
	बालबालिकालाई छात्रवृत्ति तथा शैक्षिक सामग्री प्रदान				

न्यूनतम सिकाइ उपलब्धिमा सुधार भएको	वर्तमान सिकाई उपलब्धिमा वृद्धि भएको	विषयगत सिकाई उपलब्धि प्रारम्भिक बालबालिकाको	पढाईका लागि सामग्री विकास तथा वितरण गर्ने	४१ वटा विद्यालयलाई बुक कर्नरका लागि सहयोग	हाजिर रजिष्टर डमिस तय्याडक, हाजिर रजिष्टर
	प्रारम्भिक कक्षा पढाई सीपको अभिवृद्धि भएको	पठन सीपमा सुधार भएको	कक्षा १ देखि ३ सम्म कक्षा शिक्षण गर्ने कक्षा १ देखि ३	सत्रै कक्षा १ देखि ३ सम्मका विद्यालयमा बसाई व्यवस्थापन कापेट साथै अन्य सामग्री सहयोग गर्ने	
	बालबालिकाको वर्तमानको टिकाउमा वृद्धि भएको	कक्षाकोठाको उपस्थितिमा वृद्धि	५ र ८ मा स्तरीकरण सिकाई मुल्याङ्कन गर्ने वसाइ व्यवस्थापनको लागि कापेट तथा अन्य सामग्री सहयोग	४१ वटा विद्यालयमा शैक्षिक सामग्री सहयोग गर्ने २००० जना बालबालिकाहरूलाई जीवन उपयोगी शिक्षा प्रदान गर्ने । प्रारम्भिक कक्षामा शैक्षिक सामग्रीको व्यवस्थापन ।	
	बालबालिकाको विद्यालयमा उपस्थिति दरमा वृद्धि भएको	बालबालिकाको सिकाइमा वृद्धि	बालबालिकाको सिकाइमा वृद्धि	कमजोर बालबालिकालाई थप उपचारात्मक कक्षा सञ्चालन गर्ने ।	
	बालबालिकाहरूमा जीवन उपयोगी सीपको जानकारी भएको	शैक्षिक सामग्रीको प्रशस्त पहुँच तथा सिकाई क्रियाकलाप गरेको	शैक्षिक सामग्रीको प्रशस्त पहुँच तथा सिकाई क्रियाकलाप गरेको		
	बालमैत्री कक्षा व्यवस्थापन भएको				
शिक्षकको पेशागत दक्षता अभिवृद्धि गरी गुणस्तरमा सुधार आएको	कक्षाकोठामा उपस्थिति कार्यसम्पादनमा सुधार हुने ।	शिक्षकले कक्षा कोठामा बिताउने समय पाठयोजना बनाई प्रयोग गरेको तालिम प्राप्त शिक्षकको संख्या बाल बालिकाको सिकाई उपलब्धि	क्षमता विकास तालिम विषयगत शिक्षकसंग अन्तरक्रिया ।	कक्षा १ देखि ३ सम्मका १५० जना शिक्षकहरूलाई एकिकृत पाठ्यक्रम सम्बन्धि तालिम प्रदान । मनो सामाजिक सम्बन्धि तालिम, पाठ्यक्रम तथा निर्देशिकाको उपलब्धता	डमिस तय्याडक,
	शिक्षकको शिक्षण कार्यमा सुधार भएको ।				
	विद्यालयमा बालमैत्री, भय, डर, त्रास तथा विभेद रहित वातावरण भएको ।				
सुचना प्रविधि मार्फत शिक्षण क्रियाकलापमा वृद्धि तथा पहुँच विस्तार भएको ।	कक्षाकोठामा सुचना प्रविधि मार्फत पठन पाठन ।	सिकाई क्रियाकलापमा ICT को प्रयोग	सुचना प्रविधि सम्बन्धि उपलब्ध गराउने । शिक्षकलाई तालिम	सबै विद्यालयमा नविनतम प्रविधिबाट पढाई भएको हुने । विद्यालयमा इन्टरनेट तथा विधुतको उपलब्धता हुने ।	
	विद्यालयमा ICT जडान तथा प्रयोग				
	विद्यालयमा विधुतिय पुस्तकालय भएको ।				
	बालबालिकाको ICT पठनपाठनमा पहुँच भएको				

आधारभूत शिक्षाका लागि आवश्यक बजेट

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरूको	बजेट विवरण (रु. हजारमा)					कुल बजेट
		बजेटको खाता	वर्ष २०८२	वर्ष २०८३	वर्ष २०८४	वर्ष २०८५	
१	विद्यालयको नक्सामा, पुनर्वितरण तथा समायोजन		५०				
२	विद्यालयमा मापदण्ड अनुसार विषयगत शिक्षकको व्यवस्थापन		२५००	१५००	२०००	२०००	२५००
३	नर्सिना आधारभूत विद्यालय निर्माणका लागि निर्देशिका तथा कार्यक्रम			५०			५०
४	सर्वे वालवालिकाको विद्यालयको पहुँच वृद्धिका लागि सेवन रकम र्ना अभियान संचालन						
५	एकिकृत पाठ्यक्रम र प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि कक्षा १ देखि ३ सम्मका शिक्षकहरूलाई तालिम प्रदान (प्रवृद्धिकरण)			१००	१००		२००
६	आधारभूत तहमा कक्षा ४ देखि ८ सम्म मामला आधारित तालिम संचालन			१००	१५०		२५०
७	विद्यालयको भवन, फर्निचर धेरैवार निर्माणमा सहयोग			२५००			२५००
८	शौचालय तथा खानेपानीको व्यवस्था			१४००	१४००	१४००	३२००
९	सर्वे वालवालिकालाई पाठ्यपुस्तक तथा अन्य सामग्री प्रदान गरिने ।						३५००
१०	स्थानिय शैक्षिक सामग्री निर्माणका लागि खाता			१००	१००	१००	३००

बजेटको खाता

कैफियत

३.३ माध्यमिक शिक्षा

३.३.१ परिचय

नेपालको शिक्षाको तहगत संरचनामा पनि समय समयमा परिवर्तन भएको समयको परिवर्तन संगै २०२८ अनुसार माध्यमिक तह कक्षा ९ र १० लाई मानेता पनि विभिन्न पाइन्छ। शिक्षा ऐन २०२८ अनुसार माध्यमिक तह कक्षा ९ र १० लाई मानेता पनि विभिन्न समयका कार्यक्रम र योजनाको स्वीकृतिमा हाल विद्यालय तहको संरचना अनुसार आधारभूत तह र माध्यमिक तह गरी दुई संरचनामा रहेको छ जसमा कक्षा १-८ लाई आधारभूत तह र कक्षा ९-१२ लाई माध्यमिक तहको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ। माध्यमिक शिक्षाले माध्यमिक तहका विद्यार्थीलाई आत्मविश्वास, नैतिकवान, चरित्रवान, इमान्दारीता, लोकतान्त्रिक आचरण भएका राष्ट्रिय एकताको भाव, बहुसांस्कृतिक, मुल्यमान्यता, विविधता राष्ट्रिय आदर्श वन्न सक्ने, शान्ति मानव अधिकार, दिगोविकास, पर्यावरणीय सन्तुलन, द्वन्द्व व्यवस्थापन र विपद व्यवस्थापन प्रति सचेत र जिम्मेवार, सबै प्रकारका पेशाप्रति सम्मान गर्न सक्ने, सीपयुक्त, ज्ञान र प्रविधिले युक्त, राष्ट्रिय अन्तराष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने, व्यक्तिगत र राष्ट्रिय रूपमा आइपर्ने समस्याहरूसँग जुध्नसक्ने, अरुको विचार र भावनाको सम्मान एवं कदर गर्न सक्ने, सकारात्मक सोच, सृजनशील नागरिक तयार पार्ने उद्देश्य रहेको छ।

३.३.२ वर्तमान अवस्था:

मंगलसेन नगरपालिकामा माध्यमिक तह अन्तरगत कक्षा १'१० संचालन भएका विद्यालय ७ वटा, कक्षा १'१२ संचालन भएका ४ वटा र कक्षा ११'१२ मात्र सञ्चालित १ गरी जम्मा १२ वटा माध्यमिक शिक्षा प्रदायक संस्था रहेका छन्। शैक्षिक सत्र २०७७ का अनुसार माध्यमिक तहमा जम्मा १,९५५ जना बालबालिका अध्ययनरत छन जसमा १,०८४ छात्रा ८७१ छात्र रहेको छन।

यस नगरपालिका अन्तरगत माध्यमिक तह अन्तरगत कक्षा ११'१२ जम्मा २० जना शिक्षक करार सेवामा र कक्षा ९'१० मा १२ जना स्थायी दरबन्दी र २२ जना राहत दरबन्दी गरी जम्मा ५४ जना शिक्षक कार्यरत रहेका छन। साथै संघीय अनुदानबाट ६ तथा नगर अनुदावट ५ जना थप दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षक रहेका छन्।

माध्यमिक तह ९ देखि १२ कक्षामा खुद भर्नादर ४४.१ र कुल भर्नादर ७७.१ रहेको छ। लैङ्गिक समता सुचक रहेको छ। कक्षा १० को टिकाउ दर ... रहेको छ। महिला शिक्षक ७ जना (१३.४६) रहेका छन्।

अवसरहरु:

- विद्यार्थीहरूलाई निःशुल्क पाठ्यपुस्तकको वितरण हुनु।
- माध्यमिक तहमा विद्यार्थीको सहज पहुँच।
- विद्यालयमा पर्याप्त संख्यामा विद्यार्थी भर्ना हुनु।
- नगरपालिका मार्फत आवश्यकताका आधारमा शिक्षक अनुदान कोटा उपलब्ध गराउनु।

- माध्यमिक तहका सीमान्तकृत विद्यार्थीहरूका लागि छात्रवृत्तीको व्यवस्था हुनु।
- विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला, सूचना प्रविधि र पुस्तकालय व्यवस्थापनका लागि विनियोजन हुनु।
- दक्ष, अनुभवी तथा तालिम प्राप्त शिक्षकद्वारा शिक्षण गरिनु।
- प्राविधिक शिक्षाको उपलब्धता।
- अनिवार्य शिक्षाको सुनिश्चितता भएको।
- दृष्टिविहिन विद्यार्थीहरूका लागि आवाशीय शिक्षा।
- अपाँगमैत्री, बालमैत्री, लैङ्गिक मैत्री शौचालय सहितका विद्यालय भवन हुनु।
- अतिरिक्त क्रियाकलापमा सहजता।

चुनौतीहरू:

- तहगत विषयगत शिक्षकको अभाव हुनु।
- आवश्यकता अनुसार छात्रावास, कक्षाकोठा, प्रयोगशाला, खेलमैदान, खानेपानी, पुस्तकालयको अभाव।
- बालबालिकाको सिकाई उपलब्धी न्यून हुनु।
- जोखिमका दृष्टिले संरचनाहरू असुरक्षित रहेको।
- विद्यालयको भौतिक संरचना सन्तोषजनक हुनु।
- विद्यार्थी संख्या अनुसार शिक्षक दरवन्दी कम हुनु
- शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावकहरू जिम्मेवारी बोधको कमी हुनु।
- विद्यार्थी उपस्थिी दरमा अनियमितता।
- विशेषबालबालिका तथा अपांगता भएका बालबालिकाका लागि विद्यालयको पहुँचमा नहुनु।
- शिक्षकहरूलाई समयानुकुल तालिम वा पेशागत सहयोगको अभाव।
- शिक्षकहरूलाई प्रविधियुक्त सिकाईसँग जोड्न नसक्नु।
- विद्यालयभित्र चमेना गृहको व्यवस्था गर्न नसक्नु।
- विद्यार्थीको नियमित स्वास्थ्य परीक्षणको व्यवस्था नहुनु।
- विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ संस्थाको विकास प्रति उत्तरदा नहुनु।
- समय समयमा अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण नहुनु।
- विद्यालयमा भरपर्दो इन्टरनेटको पहुँचमा कमी हुनु।
- वैकल्पिक शिक्षण सिकाई सञ्चालमा कठिनाई।

३.३.३ लक्ष्य:

बालबालिकाहरूलाई प्रतिष्पर्धि, सक्षम, व्यवसायिक जनशक्ति तयार गरी प्राविधिक तथा साधारण तर्फको उच्च शिक्षाकाला लागि तयार पार्ने ।

३.३.४ उद्देश्यहरू:

- माध्यमिकशिक्षामा विद्यार्थीहरूको पहुँच वृद्धि गरि नैतिकवान, व्यवहारिक, सिपयुक्त र प्रतिस्पर्धी जनशक्ती तयार गर्नु।
- माध्यमिक तहको शिक्षा अनिवार्य गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी सबै बालबालिकाको गुणात्मक शिक्षामा पहुँचको सुनिश्चितता गर्नु।
- बालबालिकाको न्यूनतम सिकाई उपलब्धी वृद्धिको सुनिश्चितता गर्नु।
- विद्यालयको भौतिक संरचना तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी तथा सुरक्षित गर्नु।
- माध्यमिक तहसम्मका सबै विद्यालयमा विज्ञान तथा सूचना प्रविधियुक्त प्रयोगशालाको स्थापना गर्ने।
- सरोकारवालाहरू लाई विद्यालयप्रति जिम्मेवार बनाई उत्तरदायी बनाउनु।
- गुणस्तरीय, प्राविधिक, व्यावसायिक तथा वैज्ञानिक र सान्दर्भिक शिक्षाको सुनिश्चित गर्नु।

३.३.५ रणनीतितथा कार्यनीतिहरू:

रणनीति	कार्यनीति
○ माध्यमिक तहको शिक्षालाई अनिवार्य तथा निःशुल्क गरी सबै बालबालिकाको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चितता गरिने छ।	○ वस्तुस्थितिको अध्ययन गरी आवश्यकतानुसार विद्यालयमा शिक्षकको व्यवस्थापन गर्ने।
○ दुर्गम तथा अपांगता भएका बालबालिकाहरूको लागि आवासीय विद्यालयको व्यवस्थापन।	○ आवश्यक विद्यालयमा आवासीय भवनहरू निर्माण गर्न पहल गर्ने।
○ बालमैत्री, अपांगमैत्री, समावेशी तथा सुरक्षित भौतिक संरचना निर्माण।	○ भवन आचार संहिता बमोजिम भवन निर्माण तथा पुराना भवनहरू प्रवर्धित गर्ने।
○ विपयगत तथा तहगत शिक्षकको व्यवस्थापन गर्ने।	○ दरबन्दी मिलान तथा थप दरबन्दी सृजना गर्ने।
○ विद्यार्थी र शिक्षकको उपस्थिति वृद्धिदर सुनिश्चित गर्ने।	○ अभिभावक, शिक्षक, विद्यार्थीलाई जवाफदेही बनाउने।
○ बालबालिकाहरूको सिकाई उपलब्धि वृद्धि गर्ने।	○ थप कक्षाहरू संचालन गरी निर्माणात्मक मुल्याङ्कन विधि कार्यान्वयन गर्ने।
○ शिक्षकको पेशागत सहयोग तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।	○ विपयगत विज्ञ समूह परिचालन गरी क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।
○ प्रविधिमैत्री सिकाई अवलम्बन गर्ने।	○ शिक्षकहरूलाई सूचना प्रविधि तालिमा तथा आवश्यक सामग्री व्यवस्थापन गर्ने।

<ul style="list-style-type: none"> ○ नियमित अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने। 	<ul style="list-style-type: none"> ○ कार्ययोजना बनाई सरोकारवाला स्थलगत कक्षा अवलोकन गर्ने।
<ul style="list-style-type: none"> ○ बैकल्पिक शिक्षण सिकाइलाई निरन्तरता दिने। 	<ul style="list-style-type: none"> ○ शिक्षक तथा विद्यार्थीको प्रविधिमा फेलागि कार्ययोजना बनाई स्रोतको फेला गर्ने।
<ul style="list-style-type: none"> ○ विद्यालयभित्र गुणस्तरीय चमेनागृह व्यवस्थापन गर्ने। 	<ul style="list-style-type: none"> ○ विद्यालयले चमेनागृहको व्यवस्था गर्ने।
<ul style="list-style-type: none"> ○ विद्यार्थीको नियमित स्वास्थ्य परीक्षण 	<ul style="list-style-type: none"> ○ स्वास्थ्य कार्यालय तथा स्वास्थ्य चौ समन्वय गरी नियमित स्वास्थ्य व्यवस्था गर्ने।

कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप कार्यान्वयन तालिका

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	इकाई	अवकालिन लक्ष्य	निर्धारित लक्ष्य	काल	विवरण
१	निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कर्मचारी, पढक	१	१	१	१	कार्यान्वयन तथा निर्देशिका तयारी
२	विद्यालय सेवा क्षेत्र पठिद्यान गरी सेवा क्षेत्रका बालबालिकाहरूको पूर्ण रूपमा भर्नाको सुनिश्चिता गर्ने	१	१	१	१	विद्यालय सेवा क्षेत्र पठिद्यान गरी सेवा क्षेत्रका बालबालिकाहरूको पूर्ण रूपमा भर्नाको सुनिश्चिता गर्ने
३	सेवान्तर्गत अध्यापन तथा अभिभावकत्व ग्रहण कार्यक्रम	१	१	१	१	विद्यालय सेवा क्षेत्र पठिद्यान गरी सेवा क्षेत्रका बालबालिकाहरूको पूर्ण रूपमा भर्नाको सुनिश्चिता गर्ने
४	सोमानचक्र बालबालिकालाई छात्रवृत्ति सहयोग	१	१	१	१	विद्यालय सेवा क्षेत्र पठिद्यान गरी सेवा क्षेत्रका बालबालिकाहरूको पूर्ण रूपमा भर्नाको सुनिश्चिता गर्ने
५	छात्रावास भवनको व्यवस्थापन	१	१	१	१	विद्यालय सेवा क्षेत्र पठिद्यान गरी सेवा क्षेत्रका बालबालिकाहरूको पूर्ण रूपमा भर्नाको सुनिश्चिता गर्ने
६	विज्ञान प्रयोगशाला स्थापना तथा व्यावस्थापन	१	१	१	१	विद्यालय सेवा क्षेत्र पठिद्यान गरी सेवा क्षेत्रका बालबालिकाहरूको पूर्ण रूपमा भर्नाको सुनिश्चिता गर्ने
७	डिजिटल पुस्तकालय स्थापना तथा व्यवस्थापन	१	१	१	१	विद्यालय सेवा क्षेत्र पठिद्यान गरी सेवा क्षेत्रका बालबालिकाहरूको पूर्ण रूपमा भर्नाको सुनिश्चिता गर्ने
८	सुचना प्रविधिमुखी विद्यालय स्थापना तथा व्यवस्थापन	१	१	१	१	विद्यालय सेवा क्षेत्र पठिद्यान गरी सेवा क्षेत्रका बालबालिकाहरूको पूर्ण रूपमा भर्नाको सुनिश्चिता गर्ने
९	न्यूनतम सुविधा सम्पन्न कक्षाकोठा, शौचालय, खानेपानी, खेलमैदान, समानाधिकारको व्यवस्था	१	१	१	१	विद्यालय सेवा क्षेत्र पठिद्यान गरी सेवा क्षेत्रका बालबालिकाहरूको पूर्ण रूपमा भर्नाको सुनिश्चिता गर्ने
१०	प्राविधिक शिक्षाका लागि आवश्यक पूर्वाधार तयार र प्राविधिक विद्यालय स्थापना	१	१	१	१	विद्यालय सेवा क्षेत्र पठिद्यान गरी सेवा क्षेत्रका बालबालिकाहरूको पूर्ण रूपमा भर्नाको सुनिश्चिता गर्ने
११	कक्षा १० र १२ पढेका विद्यार्थीहरूको परिमाणानुसार विवरण	१	१	१	१	विद्यालय सेवा क्षेत्र पठिद्यान गरी सेवा क्षेत्रका बालबालिकाहरूको पूर्ण रूपमा भर्नाको सुनिश्चिता गर्ने

३.४ प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा

३.४.१ परिचय

निश्चित पैसा वा व्यवसाय सम्बन्धी ज्ञान, सीप प्रदान गरी व्यवसाय सञ्चालन गर्ने शिक्षा प्राविधिक शिक्षा हो। आजको समाज विज्ञान र प्राविधिको युगमा अडिएको छ। सैद्धान्तिक कितावी ज्ञानको सट्टामा जिवनोपयोगी तथा व्यवहारिक ज्ञानसहितको शिक्षाको परिकल्पना गर्दै नेपालको संविधान, शिक्षा ऐन र उच्चस्तरीय राष्ट्रिय शिक्षा आयोगको प्रतिवेदन २०७५ ले यो शिक्षालाई प्राथमिकतामा राखेको छ। प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाको माध्यमले न्यून, मध्यम तथा उच्चस्तरका दक्षजनशक्ति उत्पादन गर्ने गरेको छ।

चुनौतीहरू:

- प्राविधिक शिक्षामा पर्याप्त लगानीको अभाव।
- प्राविधिक शिक्षासम्बन्धी नीति तथा योजना नहुनु।
- प्राविधिक शिक्षामा पहुँच नहुनु।
- प्राविधिक शिक्षातर्फ विद्यार्थीहरूको आकर्षण कम हुनु।
- भौगोलिक विकटता तथा विपन्नताका कारणले प्राविधिक शिक्षामा सबैको पहुँच नहुनु।
- प्राविधिक जनशक्तीका लागि बजारको अभाव।
- प्राविधिक जनशक्तीले स्वव्यवसाय गर्न नसक्नु।

अवसरहरू:

- इन्जिनियरिङ तथा कृषि विषयका प्राविधिक धार संचालित विद्यालयहरूले सम्बन्धित क्षेत्रका जनशक्ती उत्पादन गरिरहेका।
- सरकारी अनुदानबाट सञ्चालित प्राविधिक विद्यालय (१)।
- प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिपदबाट सम्बन्धन प्राप्त गरी आफ्नै व्यवस्थापनमा सञ्चालित प्राविधिक विद्यालय (१)।
- लामो तथा छोटो अवधिका प्राविधिक शिक्षा सञ्चालनका लागि विद्यालयहरू इच्छुक।

३.४.२ वर्तमान अवस्था

मंगलसेन नगरपालिकामा हाल प्राविधिक धार तर्फ सिभिल इन्जिनियरिङ अन्तरगत कक्षा ९-१२ सञ्चालित एउटा माध्यमिक विद्यालय रहेको छ भने प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिपदबाट अनुमति प्राप्त गरी कृषि वालीविज्ञान विषयमा ३ वर्षे डिप्लोमा र १८ महिने प्रि-डिप्लोमा कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको एउटा विद्यालय छन्।

३.४.३ लक्ष्य

बालबालिकाहरू लाई प्रतिष्पर्धी, सक्षम, व्यवसायिक जनशक्ति तयार गरी प्राविधिक तर्फको उच्च शिक्षाका लागि तयार पार्ने।

३.४.४ उद्देश्यः

- प्रविधि, सीपयुक्त, नैतिकवान तथा स्वावलम्बी जनशक्ति उत्पादन गर्नु।
- छोटो तथा लामो अवधिका आयमूलक तालिमहरु संचालन गरी स्वरोजगार गर्नु।
- प्राविधिक शिक्षाको विस्तार गरी सबै बालबालिकाको प्राविधिक धारको शिक्षा भएको सुनिश्चित गर्नु।
- श्रमप्रति विश्वास गरी आत्मनिर्भर नागरिक उत्पादनमा प्रेरित गर्नु।
- नगरले आफ्नै व्यवस्थापनमा प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षालय सञ्चालन गर्नु।
- मंगलसेन न.पा.मा पूर्ण रुपमा डिजिटल प्रविधिबाट शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप गर्ने।

३.४.५ रणनीति र कार्यनीतिहरु

रणनीति	कार्यनीति
नगरभित्र सञ्चालित प्राविधिक शिक्षालयहरुलाई व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाइने छ।	प्राविधिक शिक्षालयहरुमा आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्थापन सहित आकस्रोतको व्यवस्थापन गर्ने।
भौगोलिक अवस्थालाई मध्यनजर गरि विद्यालयहरुमा प्राविधिक शिक्षालय विस्तार गरिनेछ।	भौगोलिक अवस्था हेरी र आवश्यक नप्राविधिक शिक्षालय स्थापना गर्ने।
गरिव तथा पिछडिएको वर्गलाई प्राविधिक शिक्षाको पहुँच वृद्धि गरिनेछ।	गरिव तथा जेहेन्दार बालबालिकाको अहेरी छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने।
नगर क्षेत्रका विद्यालयहरुमा नक्साडकनको आधारमा प्राविधिक शिक्षालय सञ्चालन गरिनेछ।	स्थानीय अवश्यकता र स्रोतको आधार प्राविधिक विद्यालयहरु स्थापना गर्ने।
युवाहरु लाई प्राविधिक शिक्षा मार्फत स्वरोजगार सृजना गरिने छ।	प्राविधिक शिक्षालयहरुबाट उत्तयुवाहरुलाई व्यवसाय गर्न प्राथमिक आधारमा अनुदानको व्यवस्था गर्ने।
छोटो अवधिका विभिन्न किसिमका सिपमूलक तालिम प्रदान गरी गरिवी न्यूनीकरण गर्ने कार्यक्रमहरु लागु गरिने छ।	तथ्याङ्क र सुचनाहरुको सङ्कलन गरी सिपम कार्यक्रमहरु आधारमा अनुदानको व्यवस्था गर्ने।
विश्व वजारमा प्रतिस्पर्धी र खपत हुने प्राविधिक जनशक्ती उत्पादनमा जोड दिइने छ।	गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्ने कुरामा प्राविधिक शिक्षालयहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।
परम्परागत पेशा व्यवसायहरुको स्तरोन्नतीका लागि प्राविधिक विकासमा जोड दिइने छ।	दक्ष जनशक्तिहरुमार्फत तालिमको व्यवस्था गर्ने।

क. सं.	प्रमुख शिक्षाकाल	कुल	बजट विवरण (के हजार में)					कुल
			बजट	२०१९	२०२०	२०२१	२०२२	
१	प्राथमिक शिक्षालय के नकसाईन गति स्थाना गति	२०००	१०००	५००	५००	५००	५००	
२	प्राथमिक शिक्षालय के क्षमता वृद्धि गति	५००	२००	१००	१००	१००	१००	
३	शिक्षक तालिमको आयोजना गति	५००	२००	१००	१००	१००	१००	
४	सिकाकेमूवी वसाई व्यवस्थापनका गति आवश्यक	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	
५	सामग्री प्रदान गति							
६	प्राथमिक शिक्षालय के को व्यवस्थापन समिति गठन							
७	प्राथमिक शिक्षालय के को संधार योजना निर्माण	५०	१०	१०	१०	१०	१०	
८	प्राथमिक शिक्षालय के को अवस्थापन तथा कायान्वयन	१००	२०	२०	२०	२०	२०	
९	संव्यवधान गति आवश्यकता अनुसार अनुदानको व्यवस्था	५००	२०	२०	२०	२०	२०	
१०	शिक्षक उपदान कोपको व्यवस्था	५००	१००	१००	१००	१००	१००	

सर्वोपर्युक्त
 र स्थानीय
 सरकार

३.५.५ उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक गौतिक ढाँचा

उपलब्धी	नतिजा	कार्यक्रमहरू	५ वर्षको लक्ष्य
<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक निर्माण पाठ्यपुस्तक 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय पाठ्यक्रममा शिक्षकको सहेज पहुँच। सर्वे पालवालिकारहरेमा पाठ्यपुस्तकको सहेज पहुँच। 	<ul style="list-style-type: none"> आभिमूर्तिकरण, कार्यदल गठन तथा पाठ्यक्रम निर्माण सरकारवालाहरूसँग छलफल पाठ्यक्रम प्रवर्धितकरण स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा उपलब्धता शिक्षकलाई गालिम 	<ul style="list-style-type: none"> कक्षा ३ देखि ५ सम्मको पाठ्यक्रम निर्माण कक्षा १ देखि ५ पाठ्यपुस्तक निर्माण तथा विवरण स्थानीय पाठ्यक्रम गार्ग नग्न शिक्षक गालिम
उपलब्धी	नतिजा	कार्यक्रमहरू	५ वर्षको लक्ष्य

कायक्रम तथा क्रियाकलाप कार्यान्वयन गालिका

क. सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	इकाई	अपकालिन लक्ष्य	विवकालिन लक्ष्य	विनिर्माण प्रश्न	कौशल
१	स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा पाठ्य पुस्तक निर्माण	भारको	कक्षा १ देखि ५	सम्मको	स. ग.	
२	स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा पाठ्य पुस्तक गार्ग	भारको			स. ग.	

कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप कार्यान्वयन तालिका एवं बजट विवरण

क्रियाकलाप	स्रोत	बजट विवरण के द्वारा						प्रमुख क्रियाकलाप	क.सं.
		२०२२	२०२१	२०२०	२०१९	२०१८	बजट वर्ष		
	श.प.					१०००	१०००	प्रस्तावित स्थानीय निम्नलिखित कार्य प्रस्तावित	७
नवाहिन	स्रोत							प्रस्तावित स्थानीय निम्नलिखित कार्य प्रस्तावित	८

३.६ शिक्षक व्यवस्थापन

३.६.१ परिचय

शिक्षक व्यवस्थापन भनेको शिक्षकलाई समयसान्दर्भिक, पूर्ण प्रतिस्पर्धात्मक र निष्पक्ष शिक्षक छनौट, पेशाप्रति आकर्षण र पूर्ण उत्तरदायी, शिक्षण क्रियाकलापमा जिम्मेवार, शिक्षक क्षमता विकास तथा शिक्षक सहयोग गरी गुणस्तरीय शिक्षा प्रदानका लागि व्यवस्थापन गर्नु हो

३.६.२ वर्तमान अवस्था

तह	स्थायी	अस्थायी करार	राहत	निजि स्रोत	नगर शिक्षा
वालविकास		५९			१
आधारभूत तह	१३८		७२		११
माध्यमिक तह	२१		३३		६
जम्मा	१५९		१०५		१८

चुनौतिहरु:

- विपयगत दरबन्दीअपुग हुनु।
- कक्षागत शिक्षक न्यून हुनु।
- उच्च विद्यार्थी संख्या भएका विद्यालयमा अतिरिक्त दरबन्दी सृजना नहुनु।
- नियमानुसार प्रशासनिक तथा प्राज्ञिक जिम्मेवारी लिने व्यक्ति (प्र.अ.) नियुक्ति नहुनु।
- शिक्षकलाई तालिम तथा पुनर्ताजगीतालिम व्यवस्थापन गर्न नसक्नु।
- विद्यालय सुपरीवेक्षण, अनुगमन र मूल्यांकनमा ध्यान नदिनु।
- कक्षाकोठा भित्र शिक्षकको प्रस्तुती कमजोर र फितलो रहनु।
- शिक्षण सिकाइ कार्यमा सूचना तथा प्रविधी प्रयोग नहुनु।

अवसरहरु:

- नगरभित्र प्राज्ञिक स्रोत सहज रुपमा उपलब्ध हुनु।
- गुणस्तरीय शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा आकर्षण हुनु।
- उपलब्ध स्रोत साधनको अधिकतम प्रयोग।
- विद्यार्थी र शिक्षक अनुपात सन्तोपजनक हुनु।

३.६.३ उद्देश्यहरु:

- आवश्यक सङ्ख्यामा विपयगत दरबन्दीको व्यवस्थापन गर्नु।
- विद्यार्थीको संख्यालाई विशेष आधार मानी शिक्षक दरबन्दीमा मिलान गर्ने।
- योग्यता, क्षमता र कार्यदक्षताका आधारमा विद्यालयमा प्र.अ.को व्यवस्थापन गर्ने।

- ० आवश्यकता र मागको आधारमा शिक्षकलाई तालिम प्रदान गर्नु।
- ० शिक्षकलाई पेशाप्रति आकर्षण हुने बानावरणको गुनिश्चयना गर्नु।
- ० विद्यालयमा अनुगमन र मूल्यांकन प्रणालीमा जोड दिने।
- ० सम्पूर्ण शिक्षक कर्मचारीलाई प्रोत्साहन स्वरूप थप सेवा युविधा प्रदान गर्ने।
- ० शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा सूचना र प्रविधिको अधिकतम प्रयोग गर्ने।
- ० जैक्षिक सामग्री निर्माण तालिम र निर्माणका लागि आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराउने।

३.६.४ रणनीति तथा कार्यनितिहरु:

रणनीति	कार्यनीति
शिक्षक दरबन्दीको वितरण तथा समयोजन गरिनेछ।	विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन गर्ने। कक्षागत र विषयगत शिक्षक दरबन्दी सृजना गरिनेछ।
शिक्षकहरुको क्षमता अभिवृद्धिमा जोड दिइनेछ।	शिक्षकको पेशागत क्षमता वृद्धि गर्न आवश्यकता तथा मागमा आधारित तालिमको व्यवस्था गर्ने।
सबै विद्यालयहरुमा मापदण्ड अनुसार प्रधानाध्यापकहरुको व्यवस्थापन गरिनेछ। शिक्षण पेशालाई प्रविधिमेत्री बनाइनेछ।	योग्यता र क्षमताका आधारमा प्रधानाध्यापकहरुको नियुक्ति गर्ने। हेरेक विद्यालयमा इन्टरनेटको व्यवस्थापन गर्ने। एक शिक्षकएक ल्यापटप कार्यक्रम लागु गर्ने। विद्यालयमा कम्प्युटर ल्यावको व्यवस्था गर्ने।
मुल्यांकन प्रणालीलाई व्यवस्थित गरिनेछ।	समय समयमा विद्यालयमा अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण गरी मुल्यांकन प्रणालीलाई थप मजबुत पार्ने।
शिक्षकहरुको पेशागत सुरक्षा गरिनेछ।	शिक्षक उपदानको व्यवस्था गर्ने वृत्ति विकासमा जोड दिने।

क्र.सं.	क्रियाकलाप	इकाई	अल्पकालिन लक्ष्य	दिवसकालिन लक्ष्य	निर्माणावधि पक्ष	कैफियत
१	विद्यार्थी संख्याको आधारमा दरवन्दी सृजना गरी शिक्षक नियुक्त गर्ने	बस	१०	२०	न.पा.	
२	शिक्षक तालिम तथा प्रशिक्षण सहयोग	वार्षिक रूपमा				
३	अन्तर विद्यालय सिकाई आदानप्रदान	वार्षिक रूपमा				
४	नर्सिंग विद्यालय अगण	वार्षिक रूपमा				
५	शिक्षकको स्वास्थ्य विमा गर्ने	१००जना	५०	५०	न.पा.	
६	शिक्षकलाई प्रोत्साहन गर्न थप सुविधा दिने	वार्षिक रूपमा				
७	आन्तरिक स्रोतबाट शिक्षकहरूको नियुक्तिका लागि उपयुक्त मापदण्ड तथा निर्देशिका निर्माण गर्ने	वार्षिक रूपमा				

कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप कार्यान्वयन तालिका एवं बजट विवरण

६५ | नगर शिक्षा योजना २०७५-२०८५

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	कूल बजट	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२	वर्षों की शेष	वर्षों की शेष
१	विद्यार्थी सेवाओं को आधारमा दरवन्दी मिलान तथा थप दरवन्दी सैनना गरी शिक्षक नियुक्त गर्ने	१९०००	१५००	५३००	५०००	४२००	३०००	वर्षों की शेष	वर्षों की शेष
२	शिक्षक तालिम तथा प्रशान सहयोग	५००	१००	१००	१००	१००	१००	वर्षों की शेष	वर्षों की शेष
३	अन्तर विद्यालय सिकाई आदानप्रदान	१००	५०	५०	५०	५०	५०	वर्षों की शेष	वर्षों की शेष
४	नर्सना विद्यालय अस्था	१००	५०	५०	५०	५०	५०	वर्षों की शेष	वर्षों की शेष
५	शिक्षकको स्वास्थ्य विमा गर्ने	१००	५०	५०	५०	५०	५०	वर्षों की शेष	वर्षों की शेष
६	आन्तरिक स्रोतबाट शिक्षकको नियुक्तिका लागि उपयुक्त मापदण्ड तथा निर्देशिका निर्माण	५०	५०	५०	५०	५०	५०	वर्षों की शेष	वर्षों की शेष

- सूचना आदानप्रदानमा सहजता।

चुनौतीहरू

- भौगोलिक विकटता
- विद्युतको अभाव
- आर्थिक अभाव,
- इन्टरनेटको पहुँच सबै वडाका विद्यालयमा नहुनु,
- प्रविधि सम्बन्धि ऐन नियम कानूनको अभाव,
- दक्ष शिक्षकको अभाव।

३.७.३ उद्देश्यहरू

- विद्यालय तहमा शिक्षामा नविनतम प्रविधि मार्फत शिक्षण गर्नु।
- शैक्षिक सेवलाई सर्वसुलभ तथा प्रभावाकारी बनाउन अनलाइन सिकाइको विकास र प्रयोगको सुनिश्चित गर्नु।
- नमुना विद्यालय छनौट गरी शैक्षिक सूचना ICT को रूपमा विकास गर्न।
- सूचना तथा प्रविधिको विस्तार गरी डिजिटल नगरपालिकाको विकास गर्नु।

३.७.४ रणनीति तथा कार्यनीतिहरू:

रणनीति	कार्यनीति
◦ विद्यालयमा अधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोग गरि सिकाइको गुणस्तरमा वृद्धि गरिने छ ।	◦ प्रत्येक विद्यालयमा अधुनिक सूचना प्रविधि साधनहरूको व्यवस्थापन गर्ने ।
◦ अधुनिक सूचना प्रविधिका वारेमा सम्पूर्ण विद्यालयमा सबै शिक्षकलाई तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।	◦ शिक्षकको पेशागत क्षमता वृद्धि गर्न आवश्यक तथा मागमा आधारित तालिमको व्यवस्था गर्ने।
◦ नगरपालिका स्तरमा विदुतीय पठन सामग्री भएको अनलाइन सिकाइ प्रणालीको विकास गर्ने ।	◦ यसका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था गर्ने।
◦ नगरपालिका भित्रका सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई डिजिटलाइज गरिनेछ।	◦ नगरपालिकामा रहेका सामुदायिक सिकाइ केन्द्र मध्ये एक वटा सिकाइ केन्द्रलाई डिजिटल सिकाइ केन्द्रको रूपमा विकास गर्ने ।
◦ सूचना HUB को स्थापना गर्ने	◦ नमुना विद्यालय छनौट गरि सूचना HUB रूपमा विकास गर्ने ।
◦ सूचना प्रविधिको विस्तार गरिनेछ।	◦ प्रत्येक विद्यालयमा विदुत सेवा विस्तार गर्ने।
	◦ इन्टरनेटको सुविधा विस्तार गर्ने।

क.सं.	प्रमुख शिक्षाकालाग	इकाई	अपकालिन लक्ष्य	विशुद्धकालिन लक्ष्य	विस्तार पथ	क.सं.
१	प्रमुख शिक्षाकालाग	इकाई	अपकालिन लक्ष्य	विशुद्धकालिन लक्ष्य	विस्तार पथ	१
२	प्रमुख शिक्षाकालाग	इकाई	अपकालिन लक्ष्य	विशुद्धकालिन लक्ष्य	विस्तार पथ	२
३	प्रमुख शिक्षाकालाग	इकाई	अपकालिन लक्ष्य	विशुद्धकालिन लक्ष्य	विस्तार पथ	३
४	प्रमुख शिक्षाकालाग	इकाई	अपकालिन लक्ष्य	विशुद्धकालिन लक्ष्य	विस्तार पथ	४
५	प्रमुख शिक्षाकालाग	इकाई	अपकालिन लक्ष्य	विशुद्धकालिन लक्ष्य	विस्तार पथ	५

कालाग तथ्य शिक्षाकालाग कालाग-वर्षानुसार नालिका

उपलब्धि	नालिका	कालागमदके	५ वर्षको लक्ष्य	विस्तार पथ
शिक्षामा सुचना तथा संचार प्रविधिको प्रयोग				

३.७.५ उपलब्धि, नालिका, प्रमुख शिक्षाकालाग र लक्ष्य शिक्षामा सुचना तथा संचार प्रविधिको प्रयोग

कैफियत	बजेट को स्रोत	बजेट विवरण के द्वारा					कुल बजेट	प्रमुख क्रियाकलाप	क.सं.	१	शैक्षिक विभाग की व्यवस्था में	३०००	३०००	३०००	एक शिक्षक को एक शिक्षक के रूप में	२
		२	शैक्षिक विभाग की व्यवस्था में	२०००	२०००	२०००				शैक्षिक विभाग की व्यवस्था में	३					
		३	शैक्षिक विभाग की व्यवस्था में	१०००	१०००	३०००				शैक्षिक विभाग की व्यवस्था में	४					
		४	शैक्षिक विभाग की व्यवस्था में	१०००	१०००	२०००				शैक्षिक विभाग की व्यवस्था में	५					
		५	शैक्षिक विभाग की व्यवस्था में	२०००	२०००	२०००				शैक्षिक विभाग की व्यवस्था में	६					

कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप कायम रखने का उद्देश्य है

३.८ विद्यालय नेतृत्व विकास तथा शुसासन

३.८.१ परिचय

विद्यालय शुसासन भनेको विद्यालय प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, पारदर्शी र जनउत्तरदायी शासन विद्यालय रहित गुणस्तरीय शिक्षामा सबैका लागि समान र सहज पहुँच विस्तार गरिनुलाई नै भन्नुपर्छ। विद्यालय प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, भन्नुपर्छ। विद्यालय शुसासन भनेको विद्यालय प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, पारदर्शी र जनउत्तरदायी शासन भन्नुपर्छ। विद्यालय शुसासन भनेको विद्यालय प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, पारदर्शी र जनउत्तरदायी शासन भन्नुपर्छ। विद्यालय शुसासन भनेको विद्यालय प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, पारदर्शी र जनउत्तरदायी शासन भन्नुपर्छ।

३.८.२ वर्तमान अवस्था

विद्यालय शुसासनमा विद्यालयका हरेक गतिविधी सम्पन्न गर्नका लागि कामको 'बोर्डफाइ जिम्मेवारीको किटानी अधिकारको प्रत्यायोजन गर्दै अभिभावक भेला र भेटघाट सार्वजनिक सुनुवाइ नागरिक वडापत्र सामाजिक परिक्षण गुनासो सुनुवाइ सुचना पाटी सुचना अधिकारी वार्षिक तथा त्रैमासिक तालिका SMC र PTAको नियमित बैठक विद्यालयका गतिविधी झल्काउने र सबैको पहुँचमा पुर्याउन Website, Facebook page, mass mediaको प्रयोगमा जोड दिनु नै विद्यालय शुसासन अन्तरगत पर्दछ। यस नगरपालिकाले पिन शिक्षा क्षेत्रमा शुसासन संचालन गर्नका लागि शिक्षाका राष्ट्रिय एन कानुन र नियमावलीहरूलाई मध्यनजर गर्दै गाउँपालिकाले शुसासनलाई अवलम्बन गरि प्रवर्द्धनका लागि आफ्नो १० वर्षे शैक्षिक रणनीतिक योजनामा शुसासनलाई जोड दिएको छ।

३.८.३ उद्देश्य

- विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ तथा शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि गरी विद्यालयको अनुगमन तथा योजनामा सहभागितामा वृद्धि गर्ने।
- विद्यालय समग्र सुधारका लागि विद्यालय सुधार योजना तयार गर्नु।
- जवाफदेहिता तथा पारदर्शिता अभिवृद्धि गर्नु।
- सुझाव गुनासो पेटिका तथा सार्वजनिक सुनुवाइ संयन्त्र विकास गर्नु।

३.८.४ रणनीति तथा कार्यनितिहरू:

रणनीति	कार्यनिति
• विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघको क्षमता अभिवृद्धि गरिने छ।	• यसका लागि पालिका स्तरमा आवश्यक क्षमता अभिवृद्धि गर्न तालिम गोष्ठी तथा अभिमुखिकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने।
• विद्यालयको समग्र विकासका लागि विद्यालय सुधार योजना निर्माण गरी लागु गरिने छ।	• विद्यालय सुधार योजना अनुसार विद्यालयमा आवश्यक रकम अनुदान व्यवस्थापन गर्ने।

<ul style="list-style-type: none"> ○ एन नियम अनुसार सामाजिक परीक्षण तथा लेखापरिक्षण गरिनेछ । ○ विद्यालयमा आचारसंहिता तयार गरी गुनासो सुन्ने र सम्बोधन गर्ने प्रणाली अवलम्बन गरिनेछ । 	<ul style="list-style-type: none"> ○ यसका लागि आवश्यक व्यवस्थापन गर्ने। ○ यसका लागि गुनासो सुन्दाइ गठन गर्ने। ○ प्राप्त सुझावहरूलाई कार्यान्वयन गर्ने।
--	---

३.८.५ उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य विद्यालय नेतृत्व विकास तथा शुसासन विकास कार्यढाँचा

उपलब्धी	नतिजा	कार्यक्रमहरू	५ वर्षको लक्ष्य
<ul style="list-style-type: none"> ○ संस्थागत व्यवस्थापन तथा नेतृत्व सुदृढ भएको । 	<ul style="list-style-type: none"> ○ शिक्षकहरूको क्षमता विकास भएको ○ विद्यालय व्यवस्थापन समितिको क्षमता विकास भएको ○ विद्यालय विकासको लागि सुधार योजना कार्यान्वयन भएको 	<ul style="list-style-type: none"> ○ शिक्षकलाई तालिम संचालन ○ विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा अभिभावक संघलाई काम अधिकारका बारेमा अभिमुखिकरण ○ विद्यालय योजना निर्माण सम्बन्धी तालिम 	<ul style="list-style-type: none"> ○ २००जना शिक्षक, वि.व्य.स.मार्फत क्षमता विकास कार्यक्रम गर्ने ○ ५० वटा विद्यालयलाई विद्यालय सुधार योजना निर्माण सम्बन्धि अभिमुखिकरण
<ul style="list-style-type: none"> ○ विद्यालयमा सुदृढ वित्तीय व्यवस्थापन 	<ul style="list-style-type: none"> ○ विद्यालयमा सामाजिक लेखापरिक्षण भएको ○ विद्यालयमा बालबालिकाको शैक्षिक उपलब्धीको लेखाजेखा भएको 	<ul style="list-style-type: none"> ○ सामाजिक लेखापरिक्षण गर्ने ○ अभिभावक भेला तथा शैक्षिक अन्तक्रिया गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> ○ सबै विद्यालयहरूले सामाजिक परीक्षण लेखापरिक्षण समयानुकुल गरीएको हुने

कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप कार्यान्वयन तालिका एवं बजेट विवरण

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	बजेट विवरण के. हजारा में						कुल बजेट	कैफियत
		२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२	२०८३		
१	विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा शिक्षक अभिभावक संघका पदाधिकारिहरेका लागि तालिम तथा अभिमुखिकरण गर्ने	५००	१००	१००	१००	१००	५००	संघ प्रदेश र स्थानीय सरकार	
२	नियमित रूपमा विद्यालयहरेको अनुगमन गर्ने	३००	५०	५०	५०	५०	३००	संघ प्रदेश र स्थानीय सरकार	
३	गैनासी प्रोटिकोको व्यवस्थापन गर्ने र सुनिश्चार्ड गर्ने							सोत नवाहिन	
४	समयसँ सामाजिक परिक्षण तथा लेखापरिक्षण गर्ने	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०	संघ प्रदेश र स्थानीय सरकार	

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	इकाई	अपकालिन लक्ष्य		विद्यलय	सर्वे	न. पा.
			वर्षकालिन लक्ष्य	वर्षकालिन लक्ष्य			
१	विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा शिक्षक अभिभावक संघका पदाधिकारिहरेका लागि तालिम तथा अभिमुखिकरण गर्ने	इकाई	सर्वे विद्य स	२५			स्थानीय सरकार
२	नियमित रूपमा विद्यालयहरेको अनुगमन गर्ने		सर्वे विद्यालय				स्थानीय सरकार
३	गैनासी प्रोटिकोको व्यवस्थापन गर्ने र सुनिश्चार्ड गर्ने		सर्वे	२५			स्थानीय सरकार
४	समयसँ सामाजिक परिक्षण तथा लेखापरिक्षण गर्ने		सर्वे				स्थानीय सरकार

३.९ स्वास्थ्य खानेपानी तथा स्वच्छता

३.९.१ परिचय

मानव जीवनमा स्वास्थ्य एक अपरिहार्य पूर्वाधार हो । जसले शारीरिक मानसिक स्वास्थ्यलाई बचाउँदछ । विकासका पूर्वाधारभित्र पनि स्वच्छ खानेपानी एक अमूल्य ब्रह्म जसले विद्यार्थीको चैतनी विकास सन्तुलन कायम राख्न अहम भूमिका खेलेको छ ।

३.९.२ वर्तमान अवस्था

बालबालिकाहरूलाई प्रकृतिमा छोडी स्वस्फुर्त तरिकामा सिकाइ वा शिक्षण सिकाइ गर्ने स्वच्छ हरियाली वातावरणको हुलो महत्व रहेको छ । जन्मजात देखि अर्जित गुण संगमबाट एक सानो बालउधानको व्यवस्था आजको आवश्यकता पनि रहेको छ । कुरालाई आत्मसात गरी मंगलसेन नगरपालिकाले १० शिक्षा रणनीतिक गुरु योजनामा गरिएको छ ।

३.९.३ उद्देश्यहरू

- प्रत्येक विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था गर्नु ।
- विद्यालयमा विद्यार्थीहरूको स्वास्थ्य स्थिति सुधार गर्ने
- स्वच्छ वातावरणमा शिक्षण सिकाई क्रियाकलाप गर्नु
- विद्यालयमा सेनेटरी प्याडको वितरण गर्नु
- स्थानीय स्तरमा सेनेटरी प्याड उत्पादन गर्नु ।

३.९.४ रणनीतितथा कार्यनिर्तिहरुः

रणनीति	कार्यनीति
<ul style="list-style-type: none"> ○ प्रत्येक विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था गरिनेछ । 	<ul style="list-style-type: none"> ○ नगरपालिका भित्रका खानेपानीको समस्या भएका विद्यालयहरुलाई आवश्यक बजेटको व्यवस्था गर्ने । ○ प्रत्येक विद्यालयमा वालमैत्री द्वारा निर्माण गर्ने ।
<ul style="list-style-type: none"> ○ माध्यमिक विद्यालयमा लागू भएको विद्यालय नर्स कार्यक्रमलाई विस्तारै आधारभुत तहका विद्यालयहरुमा विस्तार गरिनेछ । 	<ul style="list-style-type: none"> ○ माध्यमिक विद्यालयमा लागू भएको विद्यालय नर्स कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिने ○ आधारभुत तहका विद्यालयहरुमा नर्स कार्यक्रम लागू गर्नका लागि अनुदान रकम प्रदान गर्ने । ○ प्रत्येक विद्यालयमा आवश्यक पर्ने स्वास्थ्य सामग्रीहरुको व्यवस्थापन गर्ने ।
<ul style="list-style-type: none"> ○ प्रत्येक विद्यालयमा Green school clean school को कार्यक्रम लागू गरिनेछ . 	<ul style="list-style-type: none"> ○ यसका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्थापन गर्ने । ○ प्रत्येक विद्यालयमा साना साना बालउद्यानहरुको निर्माण गर्ने ।

३.९.५ उपलब्धी, नलिजा, कियकलाप र लक्ष्य स्वरूप खानपानी स्वच्छता विकास कार्यद्वारा

उपलब्धी	नलिजा	कार्यक्रमद्वारे	५ वर्षाको लक्ष्य	पुनर्व्याप्तिका आधारद्वारे
<ul style="list-style-type: none"> विद्यालयमा स्वच्छ खानपानीको व्यवस्था भएको। 	<ul style="list-style-type: none"> खानपानीको धारा तथा हात धुने स्थान सहित सावुनको व्यवस्था भएको। 	<ul style="list-style-type: none"> अ-नरिक्तिया कार्यक्रम खानपानी तथा स्वच्छताका लागि सामग्रीको व्यवस्थापन अभिभावक तथा विद्यार्थीहरूलाई सरसफाई तथा स्वच्छता गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> २५ विद्यालयलाई पाइप लिने व्यवस्था दिइने सहयोग गर्ने ५० विद्यालयलाई सरसफाईका सामग्री उपलब्ध गराउने ५०० वना अभिभावकलाई स्वच्छ खानपानी तथा सरसफाईका बारेमा जनचेतना दिने 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यालयको सामाजिक परीक्षण प्रतिवेदन
<ul style="list-style-type: none"> किशोरीसमेती शौचालयको व्यवस्था भएको। 	<ul style="list-style-type: none"> किशोरीको लागि छुट्टै किशोरीसमेती शौचालयको व्यवस्था भएको। 	<ul style="list-style-type: none"> शौचालय निर्माण तथा प्रयोग स्थानदेखि प्वाइड विराम 	<ul style="list-style-type: none"> सबै विद्यालयका किशोरीहरूलाई सामाजिक परीक्षण प्रतिवेदन 	<ul style="list-style-type: none"> सबै विद्यालयमा शौचा तथा फलवारी उपलब्ध गराउने
<ul style="list-style-type: none"> विद्यालयको वित्तियोगी सिकाइ सत्री भएको। 	<ul style="list-style-type: none"> सबै विद्यालयमा फलवारी तथा साना गाईन स्थापना भएको। 	<ul style="list-style-type: none"> शौचा तथा फलवारी निर्माण 	<ul style="list-style-type: none"> सबै विद्यालयमा शौचा तथा फलवारी उपलब्ध गराउने 	<ul style="list-style-type: none"> सबै विद्यालयमा शौचा तथा फलवारी उपलब्ध गराउने

क.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	कुल बजेट	बजेट विवरण के अनुसार					वर्षांत
			२०७६	२०७७	२०७८	२०७९	२०८०	
१	विद्यालय खानपानी तथा स्वच्छताका लागि खर्च तथा अन्तर्क्रिया							
२	विद्यालय खानपानी तथा स्वच्छताको योजना सहित व्यवस्थापन							
३	पाइप हिल ट्याङ्की सहयोग	५००	१००	१००	१००	१००	१००	
४	कुलवासी तथा बगैचाका लागि विरेवा उपलब्ध गराउने	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	

कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप कार्यान्वयन तालिका एवं बजेट विवरण

क.सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	इकाई	अनुकूलिन	वित्तस्रोत	विभिन्न स्रोत				
					संस्थागत	तथा	स्थानीय	सरकार	न.पा.
१	विद्यालय खानपानी तथा स्वच्छताका लागि खर्च तथा अन्तर्क्रिया	स							
२	विद्यालय खानपानी तथा स्वच्छताको योजना सहित व्यवस्थापन	सर्वे विद्यालय							
३	पाइप हिल ट्याङ्की सहयोग	सर्वे विद्यालय							
४	कुलवासी तथा बगैचाका लागि विरेवा उपलब्ध गराउने	विद्यालय							

कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप कार्यान्वयन तालिका

३.१० आपनकॉलिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा

३.१०.१ परिचय

आपनकॉलिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षाक्षेत्रमा कुन चेला के हुन्छ भने कुन क्षेत्रमा रहेन । शिक्षणमा निर्भर समयमा राम्रो देशले निर्भर आपनकॉलिन समय्याहरु भन्ने को छ । जसको प्रभावनाया असर प्रत्यक्ष रूपमा शिक्षा क्षेत्रमा परिरहेको छ ।

३.१०.२ वर्तमान अवस्था

शिक्षण गरी वि स १९९० सालको महाभूकम्प त्यसै २०७२ सालको भूकम्प २०७६/२०७७/२०७८ सालमा देशा परको कोभिडले शिक्षण गरी शिक्षा क्षेत्रमा रहेको छ । यी विभिन्न आपनकॉलिन अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै शिक्षा क्षेत्रलाई सुरक्षित सिकाइ गर्नका लागि मंगलसेन नगरपालिकाले १० वर्षे शिक्षा योजनामा आपनकॉलिन संकटपूर्ण अवस्थालाई जोगिने, शिक्षालाई निरन्तरता दिने र वैकल्पिक विधिको माला शिक्षाको विकास गर्ने गरी योजना बनाएको छ ।

३.१०.३ उद्देश्यहरु

- संकटको सम्भावित जोखिममा रहेका विद्यालय तथा समुदायको क्षमता विकास तथा क्षेत्रीय पूर्वसावधानी अपनाई सम्भावित क्षति न्युनिकरण गर्नु ।
- विपद प्रतिकार्य योजना बनाइ लागु गर्नु ।
- विपद तथा संकटपूर्ण अवस्थामा पनि बालबालिकाको लागि सिकाइ बालावरण तयार गर्ने
- विपद उत्थानशील विद्यालयहरुको भौतिक संरचना निर्माण तथा प्रवर्तिकरण गर्नु ।

३.१०.४ रणनीति तथा कार्यानितिहरु:

रणनीति	कार्यनीति
<ul style="list-style-type: none">○ विद्यालयका भौतिक संरचना विपद रहित निर्माण गरिनेछ ।	<ul style="list-style-type: none">○ नगरपालिका भित्रका विद्यालयहरुका संरचनाहरुको प्रवर्तीकरण गर्ने ।○ नयाँ भवनहरु भूकम्प प्रतिरोधी मात्र निर्माण गर्ने○ दक्ष तथा प्राविधिक जनशक्तिमार्फत सर्वे विद्यालयहरुको नक्साडकन गर्ने○ जोखिमयुक्त भवनहरुको तत्काल प्रवर्तीकरण सुरु गर्ने
<ul style="list-style-type: none">○ स्थलगत परीचान तथा जोखिमयुक्त भवनहरुको नक्साडकन गरिनेछ ।	<ul style="list-style-type: none">○ दक्ष तथा प्राविधिक जनशक्तिमार्फत सर्वे विद्यालयहरुको नक्साडकन गर्ने○ जोखिमयुक्त भवनहरुको तत्काल प्रवर्तीकरण सुरु गर्ने
<ul style="list-style-type: none">○ विपदको अवस्थामा शिक्षालाई निरन्तर रूपमा सञ्चालन गरिनेछ ।	<ul style="list-style-type: none">○ यसका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था गर्ने ।○ वैकल्पिक विधिको प्रयोग गरी शिक्षण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने ।○ E-learning सिकाई सञ्चालन गर्ने ।

<ul style="list-style-type: none"> उद्धार तथा राहतका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने छ । 	<ul style="list-style-type: none"> प्रत्येक विद्यालयमा आपतकालिन कोषको व्यवस्था गर्ने । विपद व्यवस्थापनका लागि प्रत्येक बडामा आपतकालिन संयन्त्रको निर्माण गर्ने । विपदबाट जोगिनका लागि विद्यार्थीहरुमा जनचेतनाका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
--	--

३.१०.५ उपलब्धी, नतिजा , प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य
 आपतकालिन तथा संकटपूर्ण शिक्षा कार्यर्दीचा

उपलब्धी	नतिजा	कार्यक्रमहरु	५ वर्षको लक्ष्य	पुस्त्याइका आधारहरु
विद्यालयका भौतिकसंरचना विपद उत्थानशील भएको विद्यालयमा विपदका समयमा प्रतिकार्य गर्नको लागि द्रुत गतिको प्रतिकार्य समिति गठन विद्यालयमा आपतकालिन कोषको व्यवस्था भएको	भौतिक निर्माण विपद जोखिम न्युनिकरण विषयको सिकाई वाल क्लवको क्षमता विकास गरी परिचालन गर्ने विपद प्रतिकार्य योजना निर्माण गर्ने र त्यसका लागि क्षमता विकास गर्ने ।	२५वटा भुक्रम्य प्रतिरोधी विद्यालय भवनहरु निर्माण	५०० जना अभिभावकलाई खानेपानी तथा सरसफाईका बारेमा जनचेतना प्रदान गर्ने ।	विद्यालयको स्थलगत अनुगमन प्रतिवेदन, इमिस प्रतिवेदन
विद्यालय विपद उत्थानशील भौतिक संरचना निर्माण तथा मुर्विशाको व्यवस्था	विद्यालयमा प्राथमिक उपचार तथा उद्धार गर्ने सामग्रीको व्यवस्था भएको	वैकल्पिक शिक्षणका लागि शिक्षकलाई तालिम	सबै विद्यालयका किसोरीहरुलाई	सामाजिक परीक्षण प्रतिवेदन
आपतकालिन तथा संकटपूर्ण	वैकल्पिक विधिको माध्यमबाट	वैकल्पिक शिक्षणका लागि शिक्षकलाई तालिम	सबै विद्यालयका	सामाजिक परीक्षण प्रतिवेदन

अवस्थामा पनि	शिक्षण गिकाइ भएको	Home school तथा अभिभावक शिक्षाका लागि शिक्षकको क्षमता विकास गर्ने ।	मेनिट्रीग्याड उपलब्धनाको युनिजिनता र व्यवस्थापनका लागि तालिम उपलब्ध गराउने
वैकल्पिक गिकाइको व्यवस्था भएको	घुम्ती तथा टोल शिक्षा भएको हुने कक्षा सञ्चालन भएको	अवश्यकता अनुसार घुम्ती कक्षा सञ्चालनका लागि सहयोग गर्ने ।	

कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप कार्यान्वयन तालिका

क्र.सं..	प्रमुख क्रियाकलाप	इकाई	अल्पकालिन लक्ष्य	दिर्घकालिन लक्ष्य	जिम्मेवार पक्ष
१	वि व्य स शिक्षक तथा विद्यार्थीको क्षमता विकास गर्ने	सवै वि व्य स	२५	२५	सद्रीयप्रदेग तथा स्थानीय सरकार न. पा.
२	विपद योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने	सवै विद्यालय	५०		
३	जोखिम नक्साइन गर्ने	सवै विद्यालय	२५	२५	
४	विद्यालयमा आपतकालिन कोपको स्थापना गर्ने	सवै विद्यालय	२५	२५	
५	प्राथमिक उपचार सम्बन्धी स्वास्थ्य सामग्रीको व्यवस्थापन गर्ने	सवै विद्यालय	२५	२५	
६	विद्यालयमा सूचना प्रविधिको विकास गर्ने	सवै विद्यालय	१५	३५	
७	वैकल्पिक विधीको प्रयोग गरी सिकाइलाई निरन्तरता दिने	सवै विद्यालय	१५	३५	
८	निरन्तर तथा सुरक्षित सिकाइका लागि विद्यार्थी शिक्षक सम्मिलित समिति गठन गरी परिचालन गर्ने	सवै विद्यालय	२५		

कार्यक्रम तथा शिक्षकलय कार्यान्वयन तालिका एवं बजट विवरण

कैफियत	बजटको स्रोत	बजट विवरण के अनुसारमा					कुल बजट	प्रमुख क्रियाकलाप	क.सं.
		२०८२	२०८१	२०८०	२०७९	२०७८			
	संघ प्रवेश र स्थानीय सरकार	१००	१००	१००	१००	१००	५००	विद्यार्थीको क्षमता विकास तथा शिक्षक तथा विद्यार्थीको क्षमता विकास गर्ने	१
					१००	१००	१००	विषय योजना तथा राशी कार्यान्वयन गर्ने	२
						१००	१००	जोखिम नकसाङ्कन गर्ने	३
						१००	१००	विद्यालयमा आपतकालिन कोषको स्थापना गर्ने	४
						१००	१००	प्राथमिक उपचार सेन्टरको स्थापना गर्ने	५
		१००	१००	१००	१००	१००	५००	व्यवस्थापन गर्ने	६
		५००	५००	५००	५००	५००	२५००	विद्यालयमा सेवना प्रतिष्ठानको विकास गर्ने	७
								बैकल्पिक विधीको प्रयोग गरी सिकाइलाई	८
								निरन्तरता दिने	९
स्रोत नवाहिन								निरन्तर तथा सुदृढित सिकाइका लागि विद्यार्थी शिक्षक सम्मिलित समिति गठन गरी परिचालन गर्ने	१०
स्रोत नवाहिन									

परिच्छेद: ४ कार्यान्वयन अनुगमन तथा मूल्यांकन

समन्वय र सहजीकरण

४.१ परिचय

कार्यक्रम कार्यान्वयनको समय पराम अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने कार्यको रूपमा कार्यक्रमहरूको गति साधनको निर्माणको रूपमा कार्य तथा कार्यको गति र प्रगतिको स्वीकारको रूपमा मूल्यांकन गर्ने कार्य छ । समान कार्यक्रमको निर्माण प्रगतिको स्वीकारको रूपमा जानकारी दिन्छ । अनुगमन तथा मूल्यांकनको निर्माण कार्यको लक्षणा निर्माणको रूपमा जानकारी तथा सुझावहरूको रूपमा सहयोग गर्छ ।

४.२ उद्देश्यहरू

- जीविक कार्यक्रमहरूमा गति र साधनको रूपमा, प्रयोगको रूपमा र प्रगति
- अनुगमन तथा मूल्यांकनलाई नीतिनामकी बनाउनु ।
- नयाँ योजना तथा कार्यान्वयन कार्यक्रमहरू गर्ने सिफारिस प्रार्थना गर्नु ।

४.३ रणनीति तथा कार्यनिर्देश:

रणनीति	कार्यनिर्देश
<ul style="list-style-type: none"> • व्यवस्थित रूपमा अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणाली लागू गरी व्यवधान कार्यान्वयन गरिनेछ । 	<ul style="list-style-type: none"> • स्थायी सरकार प्रदेस सरकार र सरकारहरू बीच समन्वयमा अनुगमन तथा मूल्यांकन व्यवस्था गरी निर्देशक र अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने । • नगरपालिका स्तरमा नगर प्रदेस संयोजकत्वमा अनुगमन तथा मूल्यांकन गति गर्ने । • वर्षको कम्तिमा २ पटक स्थायी शिक्षा तथा खेलकुद नियमित रूपमा अनुगमन गर्ने ।
<ul style="list-style-type: none"> • नगर शिक्षा योजनाको कार्यान्वयनको प्रभावकारिताको अध्ययन गरिने छ । 	<ul style="list-style-type: none"> • यसका लागि पत्रिका स्तरमा अध्ययन टोली गठन गरी प्रकाशन गर्ने ।

प्रक्रम तथा क्रियाकलाप कार्यान्वयन तालिका

सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	दृ.कार्य	अल्पकालिन लक्ष्य	द्विर्धकालिन लक्ष्य	त्रिर्धकालिन लक्ष्य	कैफियत
	नियमित रूपमा नगर शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखाबाट अनुगमन	सबै विद्यालय	वर्षमा कम्तिमा २ पटक	वर्षमा कम्तिमा ४ पटक	वर्षमा कम्तिमा ४ पटक	नगरपालिका
	शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा र जनप्रतिनिधिद्वारा संयुक्त रूपमा विद्यालय अनुगमन	सबै विद्यालय	वर्षमा कम्तिमा २ पटक	वर्षमा कम्तिमा ४ पटक	वर्षमा कम्तिमा ४ पटक	
	वडा कार्यालयबाट अनुगमन	वडा भित्रका विद्यालय	वर्षमा कम्तिमा १२ पटक			

प्रक्रम तथा क्रियाकलाप कार्यान्वयन तालिका एवं बजेट विवरण

सं.	प्रमुख क्रियाकलाप	बजेट विवरण रु हजारमा					वजेटको स्रोत	कैफियत
		कुल बजेट	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१		
	नियमित रूपमा नगर शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखाबाट अनुगमन	१००	२०	२०	२०	२०	संघ प्रदेश र स्थानीय सरकार	
	शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा र जनप्रतिनिधिद्वारा संयुक्त रूपमा विद्यालय अनुगमन	३००	६०	६०	६०	६०		
	वडा कार्यालयबाट अनुगमन							स्रोत नचाहिने

परिच्छेद ५ लगानी तथा स्रोत ववस्थापन

वार्षिक रुपमा बजेट आवश्यक

५.१ परिचय

माथि उल्लेखित परिच्छेद अन्तरगतका विभिन्न शिर्षक उपशिर्षकमा उल्लेखित कार्यक्रमका माथि यस नगरपालिकाले तपसिल अनुसारको ५ वर्षका लागि अनुमानित बजेट निर्धारण गरिएको छ।

शिक्षाका क्षेत्रहरु	वर्ष				
	२०७६	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२
प्रारम्भिक शिक्षा	४२०	१०२०	४२०	७७०	४७०
आधारभूत शिक्षा	६२५०	९२००	६६५०	९०५०	६३००
माध्यमिक शिक्षा	४९००	१३२१२	२५५१२	१४५१२	२३६७१
प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा	१३०	१८३०	११३०	६३०	१४३०
पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक	१०००	०	०	०	०
शिक्षक व्यवस्थापन तयारी तथा पेशागत विकास सहयोग	१००	२५०	२००	२००	२००
शिक्षामा सूचना संचार प्रविधि		८५००		७५००	
विद्यालय नेतृत्व तथा शुसासन	३००	३००	३००	३००	३५०
स्वास्थ्य खानेपानी तथा स्वच्छता	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०
आपतकालिन तथा संकटापूर्ण अवस्थामा शिक्षा	९००	१०००	९००	९००	९००
कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समन्वय र सहजीकरण	८०	८०	८०	८०	८०
जम्मा आवश्यक बजेट	१४२३०	३५५४२	३५३४२	३४०९२	३३५४५

६.२ अनुसूचीहर

नगर शिक्षा योजना निर्माण मुल समिति

क्र. सं.	नाम	पद	आबद्ध निकाय	कैफियत
१	श्री पदमबहादुर धामी	संयोजक	मंगलसेन नगरपालिका	
२	खगेन्द्रबहादुर सोडारी	सदस्य	मंगलसेन नगरपालिका	
३	भीम जनाला	सदस्य	शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, दलित	
४	देवेन्द्रदुब्बे	सदस्य	माध्यमिक प्र.अ.	
५	वृकेशसिंह वोगटी	सदस्य	शिक्षक	
६	मनकला न्यौपाने	सदस्य	शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी, महिला	
७	प्रेमबहादुर रावल	सदस्य	कार्यपालिका सदस्य	
८	रत्न प्रसाद ढुंगाना	सदस्य	वृद्धिजीवी	
९	जगतबहादुर रावल	सदस्य सचिव	शिक्षा शाखा प्रमुख	

नगर शिक्षा योजना मस्यौदा लेखन समिति

क्र. सं.	नाम	पद	आबद्ध निकाय	कैफियत
१	जगतबहादुर रावल	संयोजक	प्रमुख शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा मंगलसेन नगरपालिका	
२	दीपेन्द्र विष्ट	सदस्य	शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा	
३	वृकेश सिंह वोगटी	सदस्य	शिक्षक श्री पोडशा देवि माध्यमिक विद्यालयमंगलसेन	
४	धन कुमार के. सी.	सदस्य	शिक्षक श्री पोडशा देवि माध्यमिक विद्यालय मंगलसेन	
५	मोतिराम भण्डारी	सदस्य	प्रधानाध्यापक श्री गंगा माध्यमिक विद्यालय तेसिंगे म. न. पा. ०६	
६	तुलसी नाथ	सदस्य	शिक्षक श्री पोडशा मा वि मंगलसेन	

७	अनुप नेपाली	सदस्य	संयोजक नेपाल	EGRP	अध्यक्ष
८	एकेन्द्र बहादुर विक	सदस्य	श्री राधा मध्यमिक विद्यालय मंगलसेन		
९	नन्दराज ढुंगाना	सदस्य सचिव	मंगलसेन नगरपालिका		

सल्लाहकार समिति

१. संयोजक- नगर प्रमुख श्री पदम बहादुर बोहरा
२. सदस्य- नगर उपप्रमुख श्री सरीता उपाध्याय
३. सदस्य-प्रमुख शि.वि.स.ई. श्री लक्ष्मण गिरी